

Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster m.m.

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens proposition Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster (prop. 2011/12:122) och en motion väckt med anledning av propositionen. I betänkandet behandlas också 67 motionsyrkanden om diskriminering och vissa relaterade frågor från den allmänna motionstiden hösten 2010 respektive 2011.

I propositionen föreslås att det generella undantaget i diskrimineringslagen (2008:567) från förbudet mot diskriminering som har samband med kön vid tillhandahållande av försäkringstjänster tas bort. I stället ska det införas ett särskilt förbud mot att ha olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män om skillnaderna grundas på beräkningar där kön har använts som en faktor.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 21 december 2012, och regeringen föreslår att kravet på könsneutrala beräkningar ska gälla nya försäkringsavtal efter denna tidpunkt.

Utskottet föreslår att riksdagen bifaller propositionen och avslår alla motionsyrkanden utom de som handlar om bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning som en form av diskriminering.

Med anledning av ett antal motioner föreslår en utskottsmajoritet bestående av företrädarna för Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet ett tillkännagivande om förbud mot diskriminering på grund av bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Tillkännagivandet avser att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag med denna innebörd. Företrädarna för Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna reserverar sig på denna punkt och anser att motionerna ska avslås.

I betänkandet finns totalt 15 reservationer och 2 särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	8
Ärendet och dess beredning	8
Utskottets överväganden	10
Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster	10
Diskriminering och ålder	16
Diskriminering och etnicitet	19
Diskriminering och hbt-personer	21
Diskriminering och bristande tillgänglighet	25
Diskriminering i arbetslivet m.m.	32
Lönekartläggningar, handlingsplaner m.m.	39
Diskrimineringsombudsmannen	41
Rättegång och rättegångskostnader	44
Övriga frågor	47
Reservationer	51
1. Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster, punkt 1 (SD)	51
2. Diskriminering och etnicitet, punkt 3 (SD)	52
3. Diskriminering och invandrade kvinnor, punkt 4 (V)	53
4. Diskriminering av hbt-personer, punkt 5 (MP, V)	54
5. Diskriminering och ett normkritiskt perspektiv, punkt 6 (MP)	55
6. Diskriminering och bristande tillgänglighet, punkt 7 (M, FP, C, KD)	55
7. Psykosocial arbetsmiljö och diskriminering, punkt 8 (S, MP, V)	59
8. Särskild lag mot diskriminering i arbetslivet m.m., punkt 9 (V)	59
9. Lag mot strukturell diskriminering m.m., punkt 10 (MP)	60
10. Kravprofiler vid anställning, punkt 11 (V)	61
11. Lönekartläggningar, punkt 12 (S, MP, V)	62
12. Likabehandlingsplaner, punkt 13 (V)	62
13. Diskrimineringsombudsmannen, punkt 14 (MP)	63
14. Rättegångskostnader m.m., punkt 15 (MP)	64
15. Granskning ur ett likarättsperspektiv m.m., punkt 16 (MP)	65
Särskilda yttranden	67
1. Diskrimineringsombudsmannen, punkt 14 (S)	67
2. Diskrimineringsombudsmannen, punkt 14 (V)	67
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	68
Propositionen	68
Följdmotionen	68
Motion väckt med anledning av skrivelse 2009/10:248	68
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2010	68
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011	71
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	76

<i>Bilaga 3</i>	
Utskottets lagförslag	78
<i>Bilaga 4</i>	
Finansutskottets protokoll	80
<i>Bilaga 5</i>	
Yttranden från Statens fastighetsverk (SFV) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)	82

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster**

Riksdagen

dels antar regeringens förslag enligt bilaga 2 till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567),

dels beslutar

a) att 2 kap. 19 § diskrimineringslagen (2008:567) ska få ändrad lydelse enligt vad utskottet föreslår i bilaga 3, och

b) att motsvarande ändring görs i ingressen till regeringens lagförslag. Därmed bifaller riksdagen proposition 2011/12:122 och avslår motion 2011/12:A4 av Sven-Olof Sällström (SD).

Reservation 1 (SD)

2. **Diskriminering och ålder**

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A373 av Tommy Waidelich (S),

2011/12:A242 av Christer Akej (M),

2011/12:A345 av Penilla Gunther (KD) och

2011/12:A353 av Finn Bengtsson (M).

3. **Diskriminering och etnicitet**

Riksdagen avslår motion

2011/12:A384 av Mattias Karlsson och Erik Almqvist (båda SD) yrkandena 1–3.

Reservation 2 (SD)

4. **Diskriminering och invandrade kvinnor**

Riksdagen avslår motion

2011/12:A324 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkande 2.

Reservation 3 (V)

5. **Diskriminering av hbt-personer**

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:U311 av Maria Lundqvist-Brömster (FP) yrkande 3,

2010/11:A287 av Maria Lundqvist-Brömster (FP),

2011/12:U204 av Hans Linde m.fl. (V) yrkande 7 och

2011/12:So289 av Barbro Westerholm (FP) yrkande 2.

Reservation 4 (MP, V)

6. **Diskriminering och ett normkritiskt perspektiv**

Riksdagen avslår motion

2010/11:Ju400 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 4.

Reservation 5 (MP)

7. Diskriminering och bristande tillgänglighet

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför om att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag om förbud mot diskriminering på grund av bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2010/11:A237 av Billy Gustafsson (S),

2010/11:A238 av Carina Hägg (S),

2010/11:A298 av Thomas Strand m.fl. (S),

2010/11:A311 av Désirée Pethrus (KD),

2010/11:A316 av Hans Hoff m.fl. (S),

2010/11:A410 av Eva Olofsson m.fl. (V),

2010/11:A421 av Carina Hägg (S),

2010/11:A422 av Mehmet Kaplan och Agneta Luttröpp (båda MP) yrkande 1,

2011/12:C245 av Jan Lindholm och Jonas Eriksson (båda MP) yrkande 1,

2011/12:A214 av Billy Gustafsson (S),

2011/12:A274 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkande 1,

2011/12:A278 av Agneta Luttröpp och Jan Lindholm (båda MP) yrkande 1,

2011/12:A282 av Lennart Axelsson (S),

2011/12:A285 av Hans Hoff (S),

2011/12:A309 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkande 1,

2011/12:A316 av Désirée Pethrus (KD),

2011/12:A348 av Hillevi Larsson m.fl. (S) och

2011/12:A350 av Eva Olofsson m.fl. (V) yrkande 1 och avslår motionerna

2011/12:A278 av Agneta Luttröpp och Jan Lindholm (båda MP) yrkandena 2 och 3,

2011/12:A304 av Anne Marie Brodén (M) och

2011/12:A305 av Maria Lundqvist-Brömster m.fl. (FP).

Reservation 6 (M, FP, C, KD)

8. Psykosocial arbetsmiljö och diskriminering

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:Ju401 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 17 och

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkande 9.

Reservation 7 (S, MP, V)

9. Särskild lag mot diskriminering i arbetslivet m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:So565 av Eva Olofsson m.fl. (V) yrkandena 4 och 5 samt
2011/12:A274 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkandena 2 och 3.

Reservation 8 (V)

10. Lag mot strukturell diskriminering m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:Ju400 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2 samt

2010/11:A402 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) yrkande 10.

Reservation 9 (MP)

11. Kravprofiler vid anställning

Riksdagen avslår motion

2011/12:Sf325 av Christina Høj Larsen m.fl. (V) yrkandena 23 och
25.

Reservation 10 (V)

12. Lönekartläggningar

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A229 av Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S) och

2011/12:A334 av Ylva Johansson m.fl. (S) yrkandena 4 och 5.

Reservation 11 (S, MP, V)

13. Likabehandlingsplaner

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:Sf325 av Christina Høj Larsen m.fl. (V) yrkande 24 och

2011/12:A324 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkande 3.

Reservation 12 (V)

14. Diskrimineringsombudsmannen

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:Ju400 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkandena 3 och 5,

2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 10,

2010/11:A422 av Mehmet Kaplan och Agneta Luttröpp (båda MP)
yrkande 6 och

2011/12:A274 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkande 5.

Reservation 13 (MP)

15. Rättegångskostnader m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A422 av Mehmet Kaplan och Agneta Luttröpp (båda MP)
yrkandena 2–5,

2011/12:C390 av Fredrik Schulte (M) yrkande 2 och

2011/12:A224 av Roger Haddad (FP).

Reservation 14 (MP)

16. Granskning ur ett likarättsperspektiv m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A290 av Jan Ericson (M),

2010/11:A409 av Finn Bengtsson och Per Bill (båda M),

2010/11:A413 av Finn Bengtsson m.fl. (M),

2010/11:A422 av Mehmet Kaplan och Agneta Luttropp (båda MP)
yrkande 7 och

2011/12:A297 av Per Bill och Finn Bengtsson (båda M).

Reservation 15 (MP)

Stockholm den 31 maj 2012

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Tomas Tobé

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tomas Tobé (M), Ylva Johansson (S), Maria Plass (M), Raimo Pärssinen (S), Katarina Brännström (M), Maria Stenberg (S), Gustav Nilsson (M), Hans Backman (FP), Ann-Christin Ahlberg (S), Annika Qarllsson (C), Johan Andersson (S), Mehmet Kaplan (MP), Andreas Carlsson (KD), Sven-Olof Sällström (SD), Josefin Brink (V), Jenny Petersson (M) och Kerstin Nilsson (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta ärende behandlas regeringens proposition 2011/12:122 *Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster* och en motion väckt med anledning av propositionen. I betänkandet behandlas också 67 motionsyrkanden om diskriminering från den allmänna motionstiden hösten 2010 respektive 2011. Motionsyrkandena avser frågor om bl.a. bristande tillgänglighet som en form av diskriminering. Alla förslag som behandlas återges i *bilaga 1*.

I propositionen finns följande förslag:

- Det generella undantaget i diskrimineringslagen (2008:567) från förbudet mot diskriminering som har samband med kön vid tillhandahållande av försäkringstjänster tas bort.
- I stället införs ett särskilt förbud mot att ha olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män om skillnaderna grundas på beräkningar där kön har använts som en faktor.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 21 december 2012, och regeringen föreslår att kravet på könsneutrala beräkningar ska gälla nya försäkringsavtal efter denna tidpunkt. Regeringens lagförslag finns i *bilaga 2*.

Lagförslaget bygger på delar av en promemoria som har utarbetats inom Arbetsmarknadsdepartementet, *Vissa förenklingar i det arbetsmarknadspolitiska regelverket m.m.* (Ds 2011:31). Lagförslaget har utarbetats med anledning av en dom från EU-domstolen den 1 mars 2011.¹ Promemorian har remissbehandlats.

Efter remisstidens utgång lämnade Europeiska kommissionen ett meddelande om riktlinjer för tillämpningen av rådets direktiv 2004/113/EG på försäkringar. Arbetsmarknadsdepartementet har hållit ett remissmöte för att få ta del av berörda remissinstansers synpunkter på meddelandet från kommissionen. Remissinstanserna har efter mötet fått möjlighet att lämna in kompletterande yttranden.

Regeringen beslutade den 9 februari 2012 att inhämta Lagrådets yttrande över ett förslag till ändring i diskrimineringslagen (2008:567). Lagrådet har haft vissa synpunkter, och lagrådets synpunkter har beaktats.

En motion – motion 2011/12:A4 av *Sven-Olof Sällström (SD)* – har väckts med anledning av propositionen.

I anslutning till beredningen har utskottet fått information av Diskrimineringsombudsmannen (DO) genom DO Agneta Broberg och Handikappförbunden genom ordföranden Ingrid Burman m.fl.

¹ Mål C-236/09, Association belge des Consommateurs Test-Achats ASBL m.fl. mot Conseil des ministres.

Arbetsmarknadsutskottet har gett finansutskottet tillfälle att yttra sig enligt 4 kap. 8 § första stycket andra meningen riksdagsordningen över motioner som väcktes under de allmänna motionstiderna 2010/11 och 2011/12 och som gäller frågan om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering. Finansutskottet har beslutat att avstå från att yttra sig, mot vilket företrädarna för Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna i finansutskottet har reserverat sig. Ett protokollsutdrag återfinns i *bilaga 4*.

Arbetsmarknadsutskottet har vidare gett Sveriges Kommuner och Lands-ting och Statens Fastighetsverk tillfälle att yttra sig med anledning av de nyss nämnda motionsförslagen. Yttrandena återfinns i *bilaga 5*.

I det följande refereras motioner som har väckts under det innevarande riksmötet utan angivande av årtal (2011/12).

Utskottets överväganden

Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567) och utskottets lagförslag som avser samma lag. Riksdagen bör avslå motionsyrkandet. Jämför reservation 1 (SD).

Propositionens huvudsakliga innehåll

I proposition (prop. 2011/12:122) *Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster* föreslår regeringen att det generella undantaget i diskrimineringslagen (2008:567) från förbudet mot diskriminering som har samband med kön vid tillhandahållande av försäkringstjänster tas bort. I stället föreslår regeringen att det införs ett särskilt förbud mot att ha olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män om skillnaderna grundas på beräkningar där kön har använts som en faktor. Trots det får, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet, en persons könstillhörighet påverka bedömningen av andra faktorer som beräkningar av försäkringspremier baseras på. Det införs en ny paragraf i diskrimineringslagen där samliga undantag från diskrimineringsförbudet i fråga om varor, tjänster eller bostäder och den särskilda regleringen för försäkringstjänster anges.

Förslaget till ändring i diskrimineringslagen föreslås träda i kraft den 21 december 2012. Äldre bestämmelser ska gälla för försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet. Äldre bestämmelser ska även gälla om ett försäkringsavtal som ingåtts före ikraftträdandet till följd av avtalet förlängs efter ikraftträdandet.

Rättslig bakgrund

Europeiska Unionens stadga

Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (stadgan) gäller för EU:s institutioner och för medlemsstaterna när de tillämpar EU-rätten. Av artikel 21.1 framgår att all diskriminering på grund av bl.a. kön ska vara förbjuden. Enligt artikel 23 ska jämställdhet mellan kvinnor och män säkerställas på alla områden. Genom Lissabonfördragets ikraftträdande har stadgan samma rättsliga värde som fördragen.

Rådets direktiv om varor och tjänster

Rådets direktiv 2004/113/EG av den 13 december 2004 om genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster brukar benämnas direktivet om varor och tjänster. Syftet med direktivet är att fastställa en ram för bekämpning av könsdiskriminering när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, för att i medlemsstaterna genomföra principen om likabehandling av kvinnor och män.

Artikel 5 i direktivet avser s.k. försäkringstekniska faktorer. Enligt artikel 5.1 ska medlemsstaterna se till att – i alla nya kontrakt som ingås efter den 21 december 2007 – användningen av kön som en faktor vid beräkningen av premier och ersättningar i samband med försäkringar och därmed sammanhängande finansiella tjänster inte resulterar i skillnader mellan enskilda personers premier och ersättningar.

Enligt artikel 5.2 får undantag från denna regel göras genom att medlemsstaterna före den 21 december 2007 beslutar att tillåta proportionerliga skillnader mellan enskilda personers premier och ersättningar, om användningen av kön är en avgörande faktor vid en riskbedömning som grundas på relevanta och korrekta försäkringstekniska och statistiska uppgifter. De berörda medlemsstaterna ska i så fall underrätta kommissionen och se till att korrekta uppgifter som är relevanta för användningen av kön som en avgörande försäkringsteknisk faktor sammanställs, offentliggörs och regelbundet uppdateras. En medlemsstat som väljer att tillfälligt tillåta skillnader ska se över sitt beslut fem år efter den 21 december 2007, dvs. den 21 december 2012.

Direktivet utesluter enligt artikel 4.5 inte skillnader i behandling om det motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga. Principen om likabehandling hindrar enligt artikel 6 inte heller en medlemsstat från att behålla eller besluta om särskilda åtgärder för att förhindra eller kompensera ett könsrelaterat missgynnande (positiv särbehandling).

Diskrimineringslagen

Direktivet om varor och tjänster 2004/113/EG är genomfört i Sverige genom diskrimineringslagen (2008:567). Med diskriminering avses enligt 1 kap. 4 § direkt och indirekt diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier och instruktioner att diskriminera. Enligt 2 kap. 12 § är diskriminering förbjuden för den som utanför privat- och familjelivet tillhandahåller varor, tjänster eller bostäder till allmänheten. Förbudet gäller diskriminering som har samband med bl.a. diskrimineringsgrunden kön.

Förbudet mot diskriminering som har samband med kön gäller enligt 2 kap. 12 § tredje stycket diskrimineringslagen inte tillhandahållandet av försäkringstjänster. Sverige har därmed utnyttjat den möjlighet till undantag som medges i artikel 5.2 i direktiv 2004/113/EG.

Förbudet hindrar inte heller att kvinnor och män i fråga om andra tjänster eller bostäder behandlas olika om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Exempel som nämns i förarbetena (prop. 2007/08:95 s. 521) är tjänster i form av skyddade boenden för kvinnor eller män som utsatts för fysiskt eller psykiskt våld eller annat utnyttjande och lån eller rådgivning som lämnas till kvinnor på mer förmånliga villkor än till män i samband med start eller bedrivande av näringsverksamhet.

Undantagets tillämpning i försäkringsbranschen

Mot bakgrund av att Sverige har utnyttjat undantaget i direktiv 2004/113/EG har Sverige också varit skyldigt att säkerställa att de bakomliggande försäkringstekniska och statistiska uppgifter som utgör grund för beräkningarna är tillförlitliga, regelbundet uppdateras och är tillgängliga för allmänheten. Det framgår av propositionen att Finansinspektionen under åren fått i uppdrag av regeringen att övervaka hur branschen sammanställer, offentliggör och uppdaterar den statistik och de data som utgör grund för användandet av kön som försäkringsteknisk faktor. Enligt propositionen har könsdifferentierade premier, baserade på tillförlitlig och i enlighet med direktivet publicerad statistik, använts inom flera produkter och grenar av försäkringsbranschen. I propositionen finns en redogörelse för premieberäkning m.m. i fråga om livförsäkring och sjukförsäkring, motorförsäkring och privat tecknade pensionsförsäkringar.

EU-domstolens dom i mål C-236/09 Test-Achats

EU-domstolen har i denna dom, benämnd Test-Achats-domen, slagit fast att artikel 5.2 i direktiv 2004/113/EG är ogiltig med verkan från och med den 21 december 2012. Domstolen konstaterar att eftersom skäl 4 till direktivet uttryckligen hänvisar till artiklarna 21 och 23 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna ska giltigheten av artikel 5.2 bedömas med beaktande av dessa bestämmelser. Enligt domstolen är denna artikel, enligt vilken det är tillåtet för de berörda medlemsstaterna att utan tidsbegränsning behålla ett undantag från regeln om könsneutrala premier och ersättningar, oförenlig med det mål om likabehandling mellan kvinnor och män som eftersträvas i direktivet och med artiklarna 21 och 23 i stadgan.

Europeiska kommissionens meddelande om tillämpningen av direktiv 2004/113/EG

Med anledning av Test-Achats-domen har kommissionen den 22 december 2011 lämnat ett meddelande om riktlinjer för tillämpningen av direktiv 2004/113/EG på försäkringsområdet.¹ Kommissionen konstaterar i medde-

¹ KOM(2011) 9497 slutlig. Meddelande från kommissionen: Riktlinjer för tillämpningen av rådets direktiv 2004/113/EG på försäkringar mot bakgrund av EU-domstolens dom i mål C-236/09 (Test-Achats).

landet att samtliga EU-medlemsstater i någon utsträckning tillåter könsskillnader vid försäkringar och att domen därför kommer att få konsekvenser i alla medlemsstater. Kommissionen anger att domen innebär att regeln om könsneutralitet enligt artikel 5.1 från och med den 21 december 2012 måste tillämpas utan undantag i samband med beräkningen av enskilda personers premier och ersättningar i nya avtal. I meddelandet berörs bl.a. begreppet nya avtal och kravet på könsneutralitet.

Förslagen i propositionen

I propositionen föreslår regeringen att det generella undantaget i diskrimineringslagen från förbudet mot diskriminering som har samband med kön vid tillhandahållande av försäkringstjänster tas bort. I stället föreslår regeringen att det införs ett särskilt förbud mot att ha olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män om skillnaderna grundas på beräkningar där kön använts som en faktor. Trots det får, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet, en persons könstillhörighet påverka bedömningen av andra faktorer som beräkningar av försäkringspremier baseras på. Det införs en ny paragraf, 2 kap. 12 a §, i diskrimineringslagen där samtliga undantag från diskrimineringsförbudet enligt 2 kap. 12 § i fråga om varor, tjänster eller bostäder och den särskilda regleringen för försäkringstjänster anges.

Förslaget till ändring i diskrimineringslagen föreslås träda i kraft den 21 december 2012. Äldre bestämmelser ska gälla för försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet. Äldre bestämmelser ska även gälla om ett försäkringsavtal som ingåtts före ikraftträdandet till följd av avtalet förlängs efter ikraftträdandet. I andra fall gäller paragrafen i sin nya lydelse.

Motionen

Sven-Olof Sällström (SD) föreslår i motion A4 att proposition 2011/12:122 avslås. Motionären anser att EU-domstolens dom och kommissionens meddelande snarare försvårar än tydliggör. Enligt Sverigedemokraternas mening ska all diskriminering på grund av bl.a. kön vara förbjuden, men det faktum att kvinnor och män vid olika tillfällen betalar olika försäkringspremier på grund av olika livsstilar kan enligt partiet svårigen klassas som diskriminering. Det hade varit en annan sak om premierna varit ogrundade eller oskäliga. Med propositionens förslag riskerar välfärdskostnaderna att öka genom att underförsäkring uppstår på grund av orättfärdiga, nya premier. Kvinnor kommer att få betala högre premier än de gör i nuläget för livförsäkringar, medan män får betala relativt sett lägre premier. Försäkringsbolagens förväntade bortfall blir lika stort som tidigare, men det kommer att omfördelas mellan kvinnor och män – huvudsakligen är det kvinnorna som förlorar för att de får betala priset för mäns högre premier.

Utskottets ställningstagande

Propositionen innebär att det generella undantaget i 2 kap. 12 § diskrimineringslagen (2008:567) från förbudet mot könsdiskriminering vid tillhandahållande av försäkringstjänster tas bort. Sverige har med detta undantag utnyttjat den möjlighet som medges i artikel 5.2 i direktiv 2004/113/EG. Enligt artikeln får medlemsstaterna under vissa förutsättningar tillåta att kön används som en faktor vid beräkningen av premier och ersättningar i samband med försäkringar. Eftersom EU-domstolen genom domen i Test-Achats-målet slagit fast att artikeln är ogiltig med verkan från och med den 21 december 2012 måste det generella undantaget i diskrimineringslagen tas bort. Det måste även i enlighet med artikel 5.1 i direktivet framgå att det inte är tillåtet att använda sig av olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män då beräkningarna baserats på kön.

Sverige är alltså skyldigt att anpassa diskrimineringslagen så att den är förenlig med EU-domstolens dom. Utskottet instämmer i regeringens bedömning att lagändringen har den fördelen att den är ett steg mot de jämställdhetspolitiska målen att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män i samhället. Utskottet delar också regeringens åsikt om betydelsen av diskrimineringslagens utgångspunkt – att värna principen om alla människors lika värde och rätt att bli behandlade som individer på lika villkor. Med den utgångspunkten är det rimligt att användningen av kön som faktor vid beräkningen av premier och ersättningar i samband med försäkringar inte resulterar i att skillnader uppstår i enskilda personers premier och försäkringar.

Med anledning av *Sven-Olof Sällströms (SD)* invändningar mot lagförslaget i motion A4, bl.a. att kvinnor kommer att få betala högre premier än de gör i nuläget medan män får betala relativt sett lägre premier, vill utskottet liksom regeringen betona att EU-domstolens dom innebär att det under alla förhållanden är oförenligt med principen om likabehandling av kvinnor och män att ha olika försäkringspremier och ersättningar om skillnaderna är ett resultat av att man använder kön som en försäkringsteknisk faktor.

Det ska dock framhållas att domen inte påverkar möjligheten för försäringgivare att erbjuda könsspecifika försäkringsprodukter på marknaden som gäller tillstånd som enbart eller huvudsakligen drabbar män eller kvinnor. Lagförslaget har i propositionen utformats så att det finns en sådan möjlighet att frångå likabehandlingskravet. Det nya diskrimineringsförbudet hindrar inte att kvinnor och män behandlas olika i fråga om tjänster, och det gäller även försäkringstjänster, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Det är då fråga om en avvägningsnorm.

Även efter EU-domstolens dom är det dessutom tillåtet att använda riskfaktorer som indirekt kan ha ett samband med ett visst kön, under förutsättning att det handlar om faktorer som utgör verkliga risker i sig själva. Ett exempel är prisdifferentiering som grundas på bilmotorns storlek när det

gäller trafikförsäkringar. Detta är tillåtet även om män statistiskt sett kör bilar med mer kraftfulla motorer och därmed oftare kommer att drabbas av högre premier (prop. s 30).

I enlighet med Lagrådets synpunkter kommer det också att vara tillåtet för försäkringsgivare att – trots regeln om könsneutrala beräkningar – ta hänsyn till kön vid tolkningen av andra riskfaktorer med hänvisning till vissa fysiologiska skillnader mellan kvinnor och män. Det kan t.ex. gälla hälsotillstånd och sjukdomshistorik i en familj, då riskfaktorernas betydelse för den enskilde är beroende av kön. Om hänsyn då tas till kön kan det leda till olika premier för en kvinna och en man med samma riskfaktor. En förutsättning för att det ska vara tillåtet är att det finns ett berättigat syfte och att de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Som exempel på en sådan tillåten differentiering med hänsyn till fysiologiska faktorer nämner propositionen betydelsen av sjukdomshistoriken i familjen för vissa cancerformer. Betydelsen av sjukdomshistoriken skiljer sig åt betydligt mellan könen, vilket i sin tur påverkar värderingen av förekomsten av sådana riskfaktorer för en cancerform hos den enskilde (prop. s 30). Som framhålls i propositionen (s. 19) är det här inte fråga om att använda kön so m en generell riskfaktor eller en faktor i sig vid beräkningen av premier. Det handlar i stället om att värdera en annan självständig riskfaktor.

I fråga om de ekonomiska konsekvenserna gör regeringen bedömningen att de genomsnittliga premierna för privata försäkringar kan antas bli högre och försäkringarna därmed dyrare. Man hänvisar samtidigt till att Finansinspektionen i sitt remissvar gjort bedömningen att effekterna i normalfallet blir måttliga. De eventuella välfärdskostnader som kan uppstå i termer av underförsäkring i samhället om fler till följd av förbudet väljer att inte teckna försäkring, vilket också berörs i propositionens konsekvensanalys, är enligt utskottets mening inte ett skäl mot att införa en huvudregel om könsneutral beräkning i enlighet med vad EU-rätten kräver.

Utskottet anser att regeringens lagförslag är välavvägt och bör antas av riksdagen. Det innebär att det generella undantaget i diskrimineringslagen (2008:567) från förbudet mot diskriminering som har samband med kön vid tillhandahållande av försäkringstjänster tas bort. Det innebär också att det införs ett särskilt förbud, med de undantag som beskrivits ovan, mot att ha olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män om skillnaderna grundas på beräkningar där kön har använts som en faktor.

Utskottet vill med anledning av lagförslaget även framföra följande. I 2 kap. 19 § diskrimineringslagen finns regler om förbud mot repressalier mot en enskild person som anmält eller påtalat diskriminering, medverkat i en utredning enligt lagen eller avvisat eller fogat sig i trakasserier. Reglerna är en spegelbild av diskrimineringsförbuden. Den som påstås ha diskriminerat någon är förbjuden att vidta repressalieåtgärder. 2 kap. 19 § avser bl.a. diskrimineringsförbuden på området varor, tjänster och bostäder och en hänvisning görs till 2 kap. 12 §. I propositionens lagförslag före-

slås ingen ändring i 2 kap. 19 §. Någon hänvisning finns därmed inte i den paragrafen till förslagets 2 kap. 12 a §. Utskottet anser att repressalieförbudet även bör avse anmälningar m.m. som gjorts med anledning av det nya förbudet mot att använda sig av olika försäkringspremier eller försäkringsersättningar för kvinnor och män om de är baserade på kön. I enlighet med detta bör den nya 2 kap. 12 a § finnas med i den uppräkningslista som finns i 2 kap. 19 §. Förslag om detta läggs fram i utskottets lagförslag i *bilaga 3*.

De nya reglerna bör träda i kraft den 21 december 2012 med de övergångsbestämmelser som föreslås i propositionen. Propositionens och utskottets lagförslag bör antas av riksdagen. Därmed tillstyrks proposition 2011/12:122 och motion A4 (SD) avstyrks.

Diskriminering och ålder

Utskottets beslut i korthet

Utskottet behandlar i detta avsnitt motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 2010 respektive 2011 om diskriminering och ålder. Riksdagen bör avslå samtliga motionsyrkanden.

Bakgrund

Diskrimineringslagen och lagen om Diskrimineringsombudsmannen trädde i kraft den 1 januari 2009. Diskrimineringslagen ersatte jämställdhetslagen och sex andra lagar, vilket medfört bl.a. att skyddet mot diskriminering i stort sett är lika för de olika diskrimineringsgrunderna – kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder och sexuell läggning. Två nya diskrimineringsgrunder, ålder och könsöverskridande identitet eller uttryck, har tillkommit. Ålder definieras i lagen som uppnådd levnadslängd. Huvudregeln om förbud mot åldersdiskriminering kan i princip tillämpas i förhållande till alla åldrar.

Genom diskrimineringslagen har skyddet mot diskriminering för samtliga diskrimineringsgrunder, utom ålder, utökats till nya samhällsområden, som allmän sammankomst och offentlig tillställning, värnplikt och civilplikt och offentlig anställning. Dessutom har förbudet mot diskriminering på grund av kön respektive funktionshinder utökats till att fullt ut gälla inom hälso- och sjukvården och inom socialtjänsten. Socialförsäkringen med anslutande bidragssystem och arbetslöshetsförsäkringen är också nya områden för diskrimineringsgrunden funktionshinder. Förbudet mot åldersdiskriminering är dock begränsat till utbildningsverksamhet och arbetslivet i vid mening.

Den 13 augusti 2009 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur ett skydd mot diskriminering på grund av ålder ska införas på de samhällsområden – utom värnplikt och civilplikt – som i dag saknar ett sådant skydd i diskrimineringslagen (dir. 2009:72).

Utredaren överlämnade sitt slutbetänkande *Ett utvidgat skydd mot åldersdiskriminering* (SOU 2010:60) till regeringen i augusti 2010. I utredningen föreslås att ålder får samma grundskydd som övriga diskrimineringsgrunder i diskrimineringslagen. En utgångspunkt för utredningens förslag har varit att de ska vara förenliga med det förslag till antidiskrimineringsdirektiv som Europeiska kommissionen lämnade 2008.² Utredningen har också kartlagt vilka åldersgränser som tillämpas inom de olika samhällsområdena och analyserat om och i vilka avseenden som undantag från ett förbud behövs. Enligt utredningen visar kartläggningen att många åldersgränser, både författningsreglerade och sådana som används i praktiken, är berättigade. För att inte sådana ska träffas av förbudet föreslår utredningen att ett generellt undantag införs för ”befogad särbehandling på grund av ålder”. Undantaget innebär att sådan särbehandling ska vara tillåten om den har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Undantaget medför att en avvägning måste göras. Det syfte som identifieras ska vara värt att skydda i sig, och det ska vara tillräckligt viktigt för att motivera avsteg från likabehandlingsprincipen. Åtgärden – användandet av en åldersgräns – måste också vara både lämplig och nödvändig för att uppnå syftet. Finns det andra mindre ingripande handlingsalternativ ska handlandet utgöra diskriminering i strid med lagen. Utredningens förslag bereds i Regeringskansliet.

Motionerna

Tommy Waidelich (S) anför i motion 2010/11:A373 att de nuvarande tjänstepensionsreglerna är ett hinder för anställning av äldre som börjar nära sig pensionsåldern. Eftersom arbetsgivaren måste överta tidigare åtaganden när den anställde byter mellan statlig, kommunal eller privat sektor blir det dyrare att anställa äldre än yngre. Därför avstår många företag att anställa äldre. Riksdagen och regeringen måste agera för att förhindra fortsatt diskriminering av äldre på arbetsmarknaden. Dessutom är informationen om tjänstepensionen svårtillgänglig. Detta måste åtgärdas i samband med en reform av övergångsreglerna för olika tjänstepensionsavtal.

Christer Akej (M) begär i motion A242 ett tillkännagivande om åldersdiskriminering. Motionären anför att ålder inte ska vara ett hinder för att få ett arbete eller ett uppdrag, oavsett om det gäller den reguljära arbetsmarknaden och föreningslivet eller en företagsstyrelse. Äldre människors ställning på arbetsmarknaden bör stärkas och en översyn göras av den nuvarande diskrimineringslagstiftningen.

² KOM(2008) 426 slutlig.

Finn Bengtsson (M) framhåller i motion A353 att åldersdiskriminering fortsätter att vara ett problem i det svenska samhället. Sedan diskrimineringslagens tillkomst har DO mottagit drygt 700 anmälningar om åldersdiskriminering. Den nuvarande diskrimineringslagen bör ses över för att bättre än i dag motverka en negativ åldersfixering i det svenska samhället.

Penilla Gunther (KD) begär i motion A345 ett tillkännagivande om en klassificering av restauranger, barer och nattklubbar. I Sverige klassificeras inrättningar som dessa på samma sätt trots att verksamheterna kan skilja sig åt. Detta synsätt får återverkningar på de åldergränser som sätts.

Utskottets ställningstagande

De senaste årtiondena har andelen äldre ökat kraftigt i Sverige. Människor blir allt friskare och många får uppleva en lång och aktiv ålderdom. I takt med att levnadsförhållanden blir allt bättre och med att medicinska framsteg görs kommer andelen äldre att öka ytterligare i framtiden. Mot denna bakgrund är det angeläget skapa ett samhälle som är anpassat också för en äldre befolkning. En viktig del i detta arbete är att motarbeta åldersdiskriminering.

En effektiv och heltäckande lagstiftning är en nödvändig förutsättning för att Sverige ska kunna uppnå målet om ett samhälle fritt från diskriminering. I dag är skyddet mot diskriminering på grund av kön, könsöverskridande identitet eller könsuttryck, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder och sexuell läggning mer omfattande än skyddet mot diskriminering på grund av ålder. Resultaten från den nationella folkhälsoenkäten visar emellertid att ålder tillsammans med kön är de vanligaste grunderna för upplevd diskriminering i Sverige.³ Anmälningarna till DO om diskriminering på grund av ålder ökar trots att förbudet mot åldersdiskriminering i dag endast gäller för arbetslivsområdet och utbildningsområdet.

Enligt utskottets mening bör utgångspunkten vara att skyddet mot diskriminering ska vara så lika som möjligt på alla samhällsområden oavsett diskrimineringsgrund. Skyddet mot åldersdiskriminering behöver därför utvidgas till att omfatta ytterligare samhällsområden. Åldersdiskriminering uppstår när de fördomar, attityder och förväntningar som finns beträffande olika åldrar utgör hinder för att uppnå lika rättigheter och möjligheter. En utvidgning av skyddet mot åldersdiskriminering är viktig för att motverka fördomar och stereotypa föreställningar som utgår från en människas ålder och kan på sikt leda till förändrade attityder i samhället. Ett starkare skydd mot åldersdiskriminering är ett uttryck för ett samhälle som slår vakt om alla människors lika värde och som ger alla möjlighet att utvecklas utifrån sina individuella egenskaper och förutsättningar och efter sin egen förmåga. Utgångspunkten bör vara att den enskilde ska bemötas utifrån sina särskilda förutsättningar och behov och inte utifrån sin ålder.

³ SCB, *Hälsa på lika villkor*, 2011.

På förslag av alliansregeringen infördes ett förbud mot åldersdiskriminering inom arbetslivs- och utbildningsområdet för tre år sedan. Som framgått har frågan om ett bredare förbud mot åldersdiskriminering utretts. Utskottet välkomnar att regeringen i en lagrådsremiss i maj 2012 föreslår att förbud mot åldersdiskriminering införs på de områden i samhället där det i dag saknas ett sådant skydd i diskrimineringslagen. Utskottet anser att det fortsatta beredningsarbetet i Regeringskansliet bör avvaktas och avstyrker därför motionerna 2010/11:A373 (S), A242 (M) och A353 (M).

I frågan om klassificering av restauranger noterar utskottet att krogar även i fortsättningen ska kunna ha olika åldersgränser enligt den nyss nämnda lagrådsremissen. Även i denna fråga bör det fortsatta beredningsarbetet avvaktas. Motion A345 (KD) bör därför avslås.

Diskriminering och etnicitet

Utskottets beslut i korthet

Utskottet behandlar i detta avsnitt motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 2010 respektive 2011 gällande diskriminering och etnicitet. Riksdagen bör avslå samtliga motionsyrkanden. Jämför reservationerna 2 (SD) och 3 (V).

Bakgrund

Enligt diskrimineringslagen (2008:567) ska diskriminering motverkas och lika rättigheter och möjligheter främjas oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

Motionerna

Vänsterpartiet framhåller i kommittémotion A324 yrkande 2 av *Josefin Brink m.fl.* att barn- och äldreomsorgen måste utformas så att den inte i praktiken missgynnar grupper av medborgare på grund av etnicitet eller ursprung. Det framhålls vidare att invandrade kvinnor är överrepresenterade bland dem som beviljas vårdnadsbidrag, vilket är ett skäl till att avskaffa bidraget. Utan fast förankring på arbetsmarknaden väljer de hellre vårdnadsbidrag för att få en försörjning än att stå utan inkomst. En konsekvens av detta är att kvinnor riskerar att isoleras i hemmet, vilket leder till ett ekonomiskt beroende av makar och släktingar, och att barnen hålls borta från förskolan och viktig pedagogisk verksamhet.

Mattias Karlsson och *Erik Almqvist (båda SD)* anför i motion A384 yrkande 1 att en utredning bör tillsättas med uppdrag att dels kartlägga svenskfientlighetens utbredning och karaktär, dels föreslå åtgärder i syfte att motverka svenskfientligheten. Enligt motionärerna tar sig svensk-

fientligheten uttryck på olika sätt, exempelvis i form av trakasserier, kränkningar och nedsättande attityder kopplade till svenskarnas härkomst eller utseende. I *yrkande 2* föreslås att befintliga lagtexter som medger negativ särbehandling av infödda svenskar ses över och ändras. I *yrkande 3* föreslås att statligt stöd till antirasistiska organisationer endast ges till sådana organisationer som också förbinder sig att motverka svenskfientlighet.

Utskottets ställningstagande

Sverige ska vara ett tolerant och humant samhälle som präglas av mångfald och respekt för individens mänskliga fri- och rättigheter. Diskrimineringslagstiftningen har här en stor betydelse. Denna lagstiftning har till syfte att värna principen om alla människors lika värde och allas rätt att bli behandlade som individer på lika villkor. Ytterst är lagstiftningen ett uttryck för det fria, demokratiska samhället och de värderingar som ligger till grund för samhällsordningen.

Med anledning av *Vänsterpartiets* motion A324 *yrkande 2* om utformningen av barn- och äldreomsorgen och dess effekter för olika grupper kan utskottet konstatera att det råder stora skillnader när det gäller sysselsättning mellan utrikes födda kvinnor och män. Sysselsättningsnivån bland utrikes födda kvinnor är ca 10 procentenheter lägre än bland utrikes födda män. Den genomsnittliga tiden från invandring till arbete är också längre för kvinnorna än för männen.⁴

Enligt utskottets mening är en av de stora integrations- och jämställdhetsutmaningarna i dag att fler utrikes födda kvinnor ska kunna försörja sig själva. I den nuvarande situationen riskerar många av dessa kvinnor att fastna i såväl långtidsarbetslöshet som en ekonomiskt utsatt situation. Även om den nyligen genomförda etableringsreformen har tydligt jämställdhetsfokus måste betydligt mer göras för att utrikes födda kvinnor ska få makt över sin vardag genom en egen lön att leva på.

I sammanhanget kan utskottet konstatera att regeringen i oktober 2011 (dir. 2011:88) tillsatte en utredning om ökat arbetskraftsdeltagande bland nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare. Utredningen ska undersöka vilka åtgärder som behöver vidtas för att åstadkomma ett ökat arbetskraftsdeltagande för nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare som inte omfattas av etableringslagen och analysera vilka ekonomiska incitament som påverkar deras arbetskraftsdeltagande och deltagande i etableringsinsatser. Undersökningen ska också kartlägga uttaget av föräldrapenning bland nyanlända utrikes födda kvinnor och män och

⁴ Av regeringsrapporten *Nyanlända utrikes födda kvinnor – hinder och barriärer för etablering* (dnr A2011/72/IU) framgår att nyanlända utrikes födda kvinnor i flera avseenden har sämre förutsättningar för etablering på arbetsmarknaden än nyanlända utrikes födda män. Faktorer som lägre utbildningsnivå, mindre arbetslivserfarenhet, sämre hälsa liksom stort ansvar för hem och familj och uttag av föräldrapenning lyfts fram som möjliga förklaringar.

föreslå åtgärder som ökar möjligheterna för dem att kombinera föräldraskap med arbete och deltagande i etableringsinsatser. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 oktober 2012.

Utskottet kan med detta konstatera att regeringen uppmärksammar problemen. Något ytterligare initiativ av riksdagen kan inte anses behövt. Utskottet avstyrker motion A324 (V) yrkande 2.

När det gäller *Mattias Karlssons* och *Erik Almqvists* (båda SD) förslag i motion A384 yrkandena 1–3 att om att motverka svenskfientligheten vill utskottet hänvisa till gällande lagstiftning mot diskriminering. Att skyddas mot diskriminering är en mänsklig rättighet. Enligt FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna är alla människor födda fria och lika i värde och rättigheter. Diskriminering är förbjuden. Envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter som omfattas av förklaringen utan åtskillnad av något slag såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Förbudet mot diskriminering finns också inskrivet i ett stort antal konventioner om mänskliga rättigheter. Principen om alla människors lika värde kommer i svensk rätt till uttryck bl.a. i det s.k. program- och målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen.

Lagstiftningen är etniskt neutral. Samtidigt kan man inte bortse från att det finns ett skydd för minoriteter i grundlagen (RF 2:12). Diskriminering med hänvisning till någon nedsättande beteckning som syftar på personer med utländsk eller svensk bakgrund ingår enligt förarbetena i vad som menas med "annat liknande förhållande" i den definition av begreppet etnisk tillhörighet som finns i 1 kap. 5 § 3 diskrimineringslagen (prop. 2007/08:95 s. 496 f.).

Utskottet avstyrker följaktligen motion A384 (SD) yrkandena 1–3.

Diskriminering och hbt-personer

Utskottets beslut i korthet

Utskottet behandlar i detta avsnitt motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 2010 respektive 2011 som berör diskriminering av hbt-personer. Riksdagen bör avslå samtliga motionsyrkanden. Jämför reservationerna 4 (MP, V) och 5 (MP).

Rättslig bakgrund

Enligt 1 kap. 2 § regeringsformen ska det allmänna motverka diskriminering på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Sedan den 1

januari 2011 gäller ett utökat grundlagsskydd mot diskriminering. Detta innebär att skyddet i 2 kap. 12 § nu även omfattar missgynnande med hänsyn till sexuell läggning.

Enligt diskrimineringslagen ska diskriminering motverkas och lika rättigheter och möjligheter främjas oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

Av de sju diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen kan vid en tolkning tre bli aktuella att tillämpa för s.k. hbt-personer, nämligen kön, könsöverskridande identitet eller uttryck och sexuell läggning. *Kön* definieras som att någon är man eller kvinna. Enligt lagen omfattas även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet av diskrimineringsgrunden kön (1 kap. 5 § andra stycket). Med *könsöverskridande identitet eller uttryck* menas enligt lagen att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller att någon genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön. *Sexuell läggning* kan vara homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning (1 kap. 5 §).

I sammanhanget kan det nämnas att det i diskrimineringslagen finns ett förbud mot repressalier och en skyldighet för arbetsgivare och utbildningsanordnare och för vissa myndigheter och organisationer inom totalförsvaret att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier eller sexuella trakasserier (2 kap. 3, 7 och 16 §§). *Trakasserier* är enligt lagen ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av de sju diskrimineringsgrunderna medan *sexuella trakasserier* är ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet (1 kap. 4 §).

Lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan upphävdes i samband med att diskrimineringslagen trädde i kraft den 1 januari 2009.

Av diskrimineringslagen framgår att den som bedriver verksamhet som avses i skollagen (2010:800) eller annan utbildningsverksamhet inte får diskriminera något barn eller någon elev, student eller studerande som deltar i eller söker till verksamheten. Anställda och uppdragstagare i verksamheten ska likställas med utbildningsanordnaren när de handlar inom ramen för anställningen eller uppdraget (2 kap. 5 § första stycket).

Motionerna

I kommittémotion U204 yrkande 7 av *Hans Linde m.fl.* anför *Vänsterpartiet* att det sedan 2008 förts diskussioner i EU om ett antidiskrimineringsinitiativ som även skulle omfatta sexuell läggning. *Vänsterpartiet* framhåller dock att Sverige inom EU måste agera för att antidiskrimineringsinitiativet ska omfatta diskriminering på grund av såväl sexuell läggning som könsidentitet.

Ulf Holm m.fl. (MP) framhåller i motion 2010/11:Ju400 yrkande 4 att Sverige i dag till stor del är anpassat efter en homogen befolkning. En statlig utredning bör därför tillsättas för att granska de rättspolitiska, socialpolitiska och familjepolitiska områdena ur ett normkritiskt perspektiv.

Maria Lundqvist-Brömster (FP) föreslår i motion 2010/11:Ub311 yrkande 3 att den nya diskrimineringslagens effekter för hbt-personer i utbildningsväsendet följs upp. Enligt motionären ger den nya lagstiftningens utformning ett bredare och mer enhetligt skydd mot diskriminering än tidigare lagstiftning. Regeringen bör följa upp lagstiftningens effekter och återkomma till riksdagen om det visar sig att förändringar behöver göras.

I motion 2010/11:A287 anför *Maria Lundqvist-Brömster (FP)* att det är tillfredsställande att det finns lagstiftning mot diskriminering som omfattar könsöverskridande identitet eller uttryck. Transpersoners situation i samhället är dock något som inte kan reduceras till en fråga om diskriminering. Det behövs därför en utredning som ur ett helhetsperspektiv belyser transpersoners situation i det svenska samhället.

Barbro Westerholm (FP) framhåller i motion So289 yrkande 2 att regeringen gjort flera satsningar för att förebygga hedersrelaterat våld, men att dessa insatser inte nått gruppen hbt-personer. Enligt motionären måste alla organisationer som beviljas medel för arbete mot hedersrelaterat våld ha ett tydligt hbt-perspektiv i sitt arbete.

Utskottets ställningstagande

Homosexuella, bisexuella och transpersoner (hbt-personer) utsätts fortfarande för diskriminering och andra kränkningar i det svenska samhället. Detta är oacceptabelt, och arbetet med att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck måste intensifieras.

Utskottet välkomnar att frågan om hur hbt-personers rättigheter och möjligheter bäst främjas bereds av Regeringskansliet. I slutet av november 2011 arrangerades en utfrågning där organisationer som arbetar för hbt-personers rättigheter fick tillfälle att diskutera problem som de uppmärksammat och framföra synpunkter på vilka åtgärder som borde vidtas. En arbetsgrupp inom Regeringskansliet har fått i uppdrag att lämna förslag om hur hbt-personers rättigheter kan stärkas. Resultatet av detta arbete beräknas vara klart hösten 2012.

Utskottet vill i sammanhanget understryka att arbete för att främja hbt-personers rättigheter och möjligheter kräver insatser i många sektorer och på många plan. Utskottet noterar att flera verksamheter och projekt pågår med denna inriktning inom såväl den offentliga som den privata och ideella sektorn.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har ett brett uppdrag som är fastlagt i diskrimineringslagen, lagen om Diskrimineringsombudsmannen och förordningen med instruktion för Diskrimineringsombudsmannen. En tydlig uppgift är att DO ska verka för att diskriminering som har samband med diskrimineringsgrunderna i lagen inte förekommer på några områden i samhällslivet. DO ska också informera, utbilda, överlägga och ha andra kontakter med myndigheter, företag, enskilda och organisationer och ta initiativ till andra lämpliga åtgärder.

Forum för levande historia är en myndighet vars mål är att främja arbetet för demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen. En prioriterad fråga är arbetet mot homofobi. Syftet är att fylla de historiska kunskapsluckorna från bl.a. Förintelsen och göra kopplingar till dagens arbete med frågor som rör homosexuella, bisexuella eller transpersoner. Inventering av forskning och metoder för ungdomsorganisationer att motverka heteronormativitet är exempel på myndighetens verksamhet. Arbetet genomförs i samarbete med bl.a. DO, högskolor och ideella organisationer.

Homo- och bisexuellas och transpersoners rättigheter och möjligheter uppmärksammas även i mer avgränsade uppdrag till olika myndigheter. Ungdomsstyrelsen hanterar tre olika bidragssystem i syfte att stödja verksamhet mot diskriminering, rasism, homofobi och liknande former av intolerans. Under 2010 fördelade Ungdomsstyrelsen drygt 6,3 miljoner kronor till organisationer för homosexuella, bisexuella, transsexuella eller personer med könsöverskridande identitet eller uttryck. Nio organisationer sökte och fem beviljades bidrag. Bidraget har medverkat till att fler homo- och bisexuella samt transpersoner har fått möjlighet att delta i organisationslivet, vilket stärkt dessa personers rättigheter.

Utskottet noterar även att Ungdomsstyrelsen fått i uppdrag av regeringen att ta fram ett metodmaterial riktat till yrkesverksamma inom fritidsverksamhet för unga. Materialet blev klart 2011 och avser att underlätta för existerande lokala mötesplatser att tydligare inkludera unga homo- och bisexuella och transpersoner i sin verksamhet. Eftersom det är viktigt att kompetensen hos personer som arbetar inom fritidsverksamheter för unga ökar och att det skapas öppna och fördomsfria miljöer för unga homo- och bisexuella och transpersoner har Ungdomsstyrelsen även fått i uppdrag att under åren 2011–2013 genomföra utbildningsinsatser för detta ändamål.

I fråga om *hbt-frågor inom EU* kan utskottet konstatera att Europeiska unionens råd enligt artikel 19 i EUF-fördraget har möjlighet att vidta åtgärder för att bekämpa diskriminering bl.a. på grund av sexuell läggning. Den 27 november 2000 antogs rådets direktiv 2000/78/EG om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet, vilket bl.a. innefattar ett förbud mot diskriminering på grund av sexuell läggning. Det gemenskaprättsliga skyddet mot diskriminering på grund av kön, ras eller etniskt ursprung är mer långtgående än motsvarande skydd för t.ex. sexuell läggning. Utskottet kan konstatera att ett nytt direktiv är under beredning, som

omfattar förbud mot diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning. Förbudet ska gälla på flera samhällsområden, t.ex. social trygghet, hälso- och sjukvård och utbildning. Sverige arbetar aktivt i EU för att ett nytt antidiskrimineringsdirektiv ska vara så brett som möjligt. Syftet är att säkerställa samma nivå av skydd mot diskriminering oavsett diskrimineringsgrund (prop. 2011/12:1 utg.omr. 13).

Sverige arbetar även aktivt inom Europarådet för hbt-rättigheter. Under 2010 antog Europarådets ministerkommitté en rekommendation om åtgärder för att motverka diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet. Under 2013 ska Europarådets medlemmar, däribland Sverige, rapportera hur rekommendationen genomförts nationellt.

Utskottet välkomnar att frågan om hur hbt-personers rättigheter och möjligheter bäst främjas för närvarande bereds såväl inom Regeringskansliet som inom EU. Utskottet anser att beredningsarbetet inte bör föregripas och avstyrker följaktligen motionerna 2010/11:Ju400 (MP) yrkande 4, 2010/11:Ub311 (FP) yrkande 3, 2010/11:A287 (FP), So289 (FP) yrkande 2 och U204 (V) yrkande 7.

Diskriminering och bristande tillgänglighet

Utskottets beslut i korthet

Utskottet behandlar i detta avsnitt motionsyrkanden från de allmänna motionstiderna 2010 och 2011 som gäller diskriminering och bristande tillgänglighet. Utskottet föreslår ett tillkännagivande till regeringen i fråga om bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning som en form av diskriminering, vilket innebär att motionsyrkandena om detta ska bifallas. Riksdagen bör avslå övriga motionsyrkanden. Jämför reservation 6 (M, FP, C, KD).

Bakgrund

Diskrimineringskommittén föreslog i sitt betänkande *En sammanhållen diskrimineringslagstiftning* (SOU 2006:22) att bristande tillgänglighet skulle ses som diskriminering och presenterade ett lagförslag med en förbudsregel av denna innebörd. Kommitténs lagförslag innebar bl.a. att underlåtenhet att vidta skäliga åtgärder för tillgänglighet för personer med funktionshinder i en rad avseenden skulle anses som diskriminering.

Frågan om bristande tillgänglighet för personer med funktionshinder berördes översiktligt i regeringens proposition *Ett starkare skydd mot diskriminering* (prop. 2007/08:95). Regeringen ansåg att frågan om bristande tillgänglighet för personer med funktionshinder som en form av diskriminering var angelägen men behövde ytterligare belysning, bl.a. avseende

ansvaret för de kostnader som är förenade med åtgärder för ökad tillgänglighet. Den nya diskrimineringslagen (2008:567) som trädde i kraft den 1 januari 2009 innehåller därför inte några regler om bristande tillgänglighet för personer med funktionshinder som en form av diskriminering.

En särskild utredning tillsattes 2009 för att utreda frågan om skydd mot bristande tillgänglighet för personer med funktionshinder. I uppdraget ingick att lämna förslag om hur underlåtenhet att vidta åtgärder mot bristande tillgänglighet skulle kunna regleras som en form av diskriminering. Förslagen skulle avse de samhällsområden som omfattas av regeringens proposition *Ett starkare skydd mot diskriminering* och som inte har en sådan reglering. Utredaren skulle också analysera vilka konsekvenser förslagen skulle få.

I departementspromemorian *Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering* (Ds 2010:20) föreslås att det i diskrimineringslagen införs en ny bestämmelse om förbud mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Diskrimineringsförbudet föreslås gälla för alla de samhällsområden där diskrimineringslagens övriga regler gäller i dag. Bestämmelsen omfattar situationer där någon missgynnas genom underlåtenhet att vidta skäliga åtgärder för tillgänglighet så att personer med en funktionsnedsättning kommer i en situation som är jämförbar med den för personer utan sådan funktionsnedsättning.⁵ Förslaget har koppling till EU-kommissionens förslag till nytt antidiskrimineringsdirektiv. Enligt departementspromemorian kommer förslaget inte att medföra några betydande samhällsekonomiska kostnader. Enligt utredaren beror de kostnader som uppkommer för att åstadkomma en bättre tillgänglighet till de verksamheter som omfattas av diskrimineringslagen i stället främst på de krav på tillgänglighetsåtgärder som finns redan i dag, både genom regler i andra författningar och genom principer som lagts fast av riksdagen för den nationella funktionshinderspolitiken. De åtgärder som krävs för att göra samhället mer tillgängligt för alla borde alltså ha åtgärdats i enlighet med de regler som redan finns, t.ex. i plan- och bygglagen (PBL). De kostnader som uppstår för dessa s.k. underlåtenhetssynder, för vilka det borde finnas planerade och budgeterade åtgärder, betraktas därmed inte som kostnader i utredarens förslag.

Med motiveringen att den kostnads- och konsekvensanalys som ingick i departementspromemorians förslag var ofullständig och att kostnaderna borde analyseras ytterligare för att det ska gå att ta ställning till förslaget gav regeringen den 3 juni 2010 Statskontoret i uppdrag att genomföra en samhällsekonomisk kostnadsanalys (IJ2010/1005/DISK).

⁵ Enligt förslaget ska ett antal faktorer särskilt beaktas vid prövningen av om en åtgärd är skälig eller inte: 1) om åtgärden är av det slaget att den behöver vidtas redan enligt andra bestämmelser, 2) nyttan särskilt för personer med funktionsnedsättning av att åtgärden vidtas, 3) en verksamhets möjligheter att bära kostnaderna för åtgärden, 4) den verksamhetsansvariges möjligheter att förutse behovet av åtgärden, 5) åtgärdens inverkan på verksamhetens innehåll, funktion eller organisation samt 6) åtgärdens inverkan på hälsa, säkerhet eller kulturmiljö. Även andra faktorer kan vägas in i den helhetsbedömning av skäligheten som måste göras i varje enskilt fall. Utredaren föreslår att "funktionshinder" ersätts med "funktionsnedsättning".

Enligt Statskontorets rapport *Kostnads- och konsekvensanalys av lagförslaget om bristande tillgänglighet* (2010:26) leder förslaget om att det i diskrimineringslagen ska införas en ny bestämmelse om förbud mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning med största sannolikhet till betydande samhällsekonomiska merkostnader, även om dessa är svåra att uppskatta. Dessa kostnader kommer att uppstå i såväl privat som offentlig sektor. Exakt hur stora dessa merkostnader kommer att bli är enligt rapporten svårt att bedöma. Till detta bidrar att det är svårt att i förväg avgöra hur utvecklingen kommer att bli efter att lagändringen trätt i kraft. Dessutom är en uppskattning av de samhällsekonomiska effekterna av naturliga skäl förenad med stora osäkerheter av olika slag.

Av budgetpropositionen (prop. 2011/12:1 utg.omr. 13) framgår att förslag om bristande tillgänglighet för personer med funktionshinder som en form av diskriminering har remitterats och att frågan bereds inom Regeringskansliet.

Utskottet har gett Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Statens fastighetsverk (SFV) tillfälle att yttra sig i frågan. SKL hänvisar till de mycket höga kostnaderna och den betydande osäkerheten om de ekonomiska konsekvenserna och anser därför att riksdagen inte bör bifalla motionerna. SFV anser att ökad tillgänglighet till fastigheter kan regleras och förbättras i plan- och bygglagen (PBL), att tillämpningen och förhållandet mellan PBL och föreslagen diskrimineringslagstiftning bör förtydligas, att enkelt avhjälpna hinder enligt PBL och tillämpningsreglerna i HIN (enkelt avhjälpna hinder) kan fungera som referens när omfattning och nivå på förslagen i diskrimineringslagstiftningen diskuteras och att kostnaderna är svårbedömda men skulle kunna jämföras med kostnader för enkelt avhjälpna hinder.

Tidigare behandling i utskottet

Utskottet har tidigare behandlat frågan om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering, senast i betänkande 2009/10:AU8. Utskottet välkomnade i sitt ställningstagande att regeringen tagit initiativ till att ytterligare utreda och komplettera beslutsunderlaget, särskilt i fråga om hur förslaget påverkar kostnader för stat, kommun och landsting men även privata företag. Utskottet ansåg att beredningsarbetet i Regeringskansliet borde avvaktas och avstyrkte motionerna. Riksdagen följde utskottet.

Motionerna

Motionerna som avser lagstiftning om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering

Vänsterpartiet framhåller i kommittémotion 2010/11:A410 av *Eva Olofsson m.fl.* att lagstiftningen mot diskriminering måste stärkas så att den också inkluderar tillgänglighetsfrågor. En stark lagstiftning mot diskriminering bidrar till att människor med funktionsnedsättningar i större utsträckning blir delaktiga i samhälls- och arbetslivet. Färdiga utredningsförslag om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering finns redan. Nu är det dags för handling.

I kommittémotion A350 yrkande 1 av *Eva Olofsson m.fl.* begär Vänsterpartiet ett tillkännagivande om att bristande tillgänglighet ska klassificeras som diskriminering och skrivas in i diskrimineringslagen. Alla ska ha lika stor rätt att ta del av samhällets möjligheter. Varor, tjänster, information och samhällelig service måste vara tillgängliga även för personer med olika former av funktionsnedsättningar. Människor förvägras sina medborgerliga rättigheter om de inte får röra sig som de vill eller om de inte får kommunicera eller ta del av information enbart på grund av en funktionsnedsättning.

Vänsterpartiet föreslår i kommittémotion A274 yrkande 1 av *Josefin Brink m.fl.* att regeringen snarast återkommer med förslag om hur bristande tillgänglighet kan skrivas in i diskrimineringslagen. Enligt partiet behövs det inte vidare utredningar i frågan. Det är hög tid att staten tar ledningen i arbetet med att göra såväl arbetslivet som samhället i övrigt tillgängligt för alla medborgare.

I kommittémotion A309 yrkande 1 av *Josefin Brink m.fl.* föreslår Vänsterpartiet att en generell tillgänglighetslagstiftning införs. Bristande tillgänglighet ska anses som en form av diskriminering, vilket också innebär ökade krav på generell tillgänglighet på arbetsplatser.

Billy Gustafsson (S) anför i motionerna 2010/11:A237 respektive A214 att diskrimineringslagstiftningen snarast bör kompletteras så att bristande tillgänglighet utgör en form av diskriminering. Personer med funktionsnedsättning utsätts dagligen för diskriminering i sin vardag. Det kan röra sig om vardagliga företeelser som att handla, ta ut pengar på banken, åka kollektivt och gå på bio.

Thomas Strand m.fl. (S) anser i motion 2010/11:A298 att regeringen snarast möjligt bör återkomma till riksdagen med en proposition som innebär att bristande tillgänglighet klassas som diskriminering i svensk lagstiftning. Det behövs en lagstiftning om bristande tillgänglighet som diskriminering för att Sverige ska kunna leva upp till FN:s konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Hans Hoff m.fl. (S) framhåller i motion 2010/11:A316 att Sverige bör se över möjligheten att införa en lagstiftning som ökar tillgängligheten i samhället. I flera andra länder finns ett diskrimineringsskydd som omfattar bristande tillgänglighet. I motion A285 begär *Hans Hoff (S)* ett tillkännagivande om funktionshinder som diskrimineringsgrund.

Lennart Axelsson (S) framhåller i motion A282 att begränsad tillgänglighet ska betraktas som diskriminering. Något annat är enligt motionären att betrakta som ett slag i ansiktet på alla människor med funktionsnedsättning som dagligen och handgripligen ställs inför dessa problem.

Hillevi Larsson m.fl. (S) anför i motion A348 att diskrimineringslagen även ska omfatta bristande tillgänglighet som en form av diskriminering. För att leva upp till de internationella åtaganden Sverige gjort bör vi nu se till att den svenska lagstiftningen även omfattar diskriminering mot funktionsnedsatta.

Mehmet Kaplan och Agneta Luttröpp (båda MP) anser i motion 2010/11:A422 yrkande 1 att diskrimineringslagstiftningen bör ändras så att bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning utgör en form av diskriminering. Regeringen bör skyndsamt återkomma med ett lagförslag.

Jan Lindholm och Jonas Eriksson (båda MP) framhåller i motion C245 yrkande 1 att brister i tillgänglighet ska betraktas som diskriminering. Frågan är väl utredd och förslag har redan lags fram. Att genomföra en lagstiftning där funktionsnedsättning är en grund för diskriminering på samma sätt som kön, ålder eller religion riskerar i sig att bli en orsak till diskriminering om man inte inkluderar tillgänglighetsperspektivet i bedömningen. Det är hög tid att lagstifta om att brister i tillgängligheten ska utgöra en form av diskriminering.

Agneta Luttröpp och Jan Lindholm (båda MP) framhåller i motion A278 yrkande 1 att delaktighet och tillgänglighet är honnörsord i såväl nationell som internationell handikappolitik. Utvärderingar av bl.a. DO och Handikappförbunden visar dock att verkligheten är en annan. Om inte brist på tillgänglighet förs in i diskrimineringslagen behövs en särskild rättighetslagstiftning för tillgänglighet. En statlig utredning bör se över på vilket sätt en sådan lagstiftning bäst kan införas i Sverige.

Désirée Pethrus (KD) anför i motion 2010/11:A311 att bristande tillgänglighet ska klassas som diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Trots att funktionsnedsättning är en av diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagstiftningen går det fortfarande att genom bristande tillgänglighet utestänga personer med funktionsnedsättning från olika samhällsområden.

I motion A316 föreslår *Désirée Pethrus (KD)* att bristande tillgänglighet ska klassas som diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Det är viktigt att vi har ett samhälle som i så stor utsträckning som möjligt är inkluderande och öppet. Tillgänglighet handlar enligt motionären om mer än de rent fysiska möjligheterna att ta sig fram. Det handlar också om information och om värdigt bemötande.

Övriga motioner

Carina Hägg (S) anser i motion 2010/11:A238 att en hög tillgänglighetsgrad är en viktig fråga både ur ett demokratiskt perspektiv och ur ett jämlikhetsperspektiv. Bristande tillgänglighet påverkar vår vardag och är ett stort hinder för personer med funktionsnedsättning att arbeta och delta i samhället på lika villkor. Tillgänglighet för alla är vad en arbetslinje måste handla om. I motion 2010/11:A421 framhåller *Carina Hägg (S)* att bristande tillgänglighet påverkar vår vardag och förhindrar oss från att vara delaktiga på lika villkor och från att kunna utöva våra demokratiska rättigheter. Det är dags att gå från ord till handling i frågan om tillgänglighet och förhoppningen är enligt motionären att behovet av tillgänglighetsmarscher ska upphöra.

Anne Marie Brodén (M) anser i motion A304 att det är oacceptabelt att många människor med funktionsnedsättning upplever sig diskriminerade. Det är ett övergripande samhällsansvar att göra det möjligt för människor med funktionsnedsättning att delta i samhällslivets alla delar.

Agneta Luttröpp och *Jan Lindholm (båda MP)* föreslår i motion A278 yrkande 2 att regeringen återkommer med förslag om en kunskaps-satsning hos primärkommuner, landstingskommuner och myndigheter. Kommuner, myndigheter och organisationer behöver kunskap om olika former av funktionsnedsättningar för att kunna ge rätt stöd. I yrkande 3 föreslås att en utredning tillsätts för att undersöka hur fler arbetsplatser kan göras tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Maria Lundqvist-Brömster m.fl. (FP) framhåller i motion A305 att tillgänglighet är en fråga om rätten att vara medborgare. Människor med funktionsnedsättningar ska inte tvingas till särlösningar, sidosångar eller bakvägar. En god tillgänglighet har alla nytta av, unga som gamla.

Utskottets ställningstagande

Att vårt samhälle har en hög tillgänglighetsgrad är en viktig demokrati- och jämlikhetsfråga. Bristande tillgänglighet påverkar vår vardag och förhindrar oss från att vara delaktiga på lika villkor och från att kunna utöva våra demokratiska rättigheter.

Bristande tillgänglighet är en fråga om grundläggande mänskliga rättigheter och är fastslagen i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som Sverige anslutit sig till. Åtgärder mot bristande tillgänglighet är dessutom en fråga om att motverka utanförskapet och ett led i strävan efter ett mer inkluderande samhälle. Personer med funktionsnedsättning ska ha lika goda förutsättningar som andra att delta i arbetslivet och i samhället i stort. Frågan om ökad tillgänglighet handlar inte bara om att tillfredsställa behovet hos personer med funktionsnedsättning. Det handlar också om att skapa förhållanden som gör verksamheter tillgängliga för så många människor som möjligt: för dem som t.ex. bär barn, matkas-sar och bagage och för dem som drar barnvagnar och shoppingvagnar.

Tillgänglighet innebär en funktionell miljö för så många personer som möjligt. Det är en fråga om ett grundläggande perspektivskifte bort från en politik som främst tar sikte på åtgärder för personer med funktionsnedsättning och mot ett samhälle som är utformat för att det ska fungera för så många människor som möjligt.

Krav på tillgänglighetsåtgärder finns redan i dag, både genom regler i grundlagen och i andra lagar som diskrimineringslagen och plan- och bygglagen (PBL) och genom principer som lagts fast av riksdagen för den nationella funktionshinderspolitiken. PBL innehåller krav på att nybyggnationer utförs på ett sådant sätt att byggnader och allmänna platser blir tillgängliga för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Samma krav ställs vid mer omfattande om- och tillbyggnader av befintliga byggnader. För alla lokaler till vilka allmänheten har tillträde gäller dessutom att s.k. enkelt avhjälpta hinder mot tillgänglighet för personer med sådana funktionsnedsättningar ska undanröjas. Ett problem är att dessa krav långt ifrån alltid efterlevs. Det är därför hög tid att börja agera.

Enligt utskottets mening kräver även den demografiska utvecklingen att outnyttjad arbetskraft i yrkesaktiv ålder bättre tas till vara och att alla människor ges chansen att bidra i en arbetsgemenskap. Denna utveckling innebär sannolikt en ökning på arbetsmarknaden av både andelen och antalet äldre.

Den demografiska utvecklingen visar enligt SCB:s befolkningsprognos att det under 2009 fanns ca 550 000 personer i åldern 75–85 år. 2025 beräknas denna åldersgrupp omfatta omkring 870 000 personer, alltså en ökning med 58 procent. Detta innebär också en ökning av antalet personer med funktionsnedsättning eftersom många får nedsatt rörlighet, syn, hörsel och andra funktionsnedsättningar med stigande ålder.

Enligt utskottets mening bör regeringen vidta åtgärder för att bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning omfattas av svensk diskrimineringslagstiftning och skyndsamt återkomma till riksdagen med ett lagförslag. Frågan om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering har redan utretts, inte minst genom det arbete som redovisas i departementspromemorian *Bortom fagert tal* (Ds 2010:20). Det finns inte anledning att ytterligare fördröja en lagreglering på området.

En avgörande förutsättning är att tillgänglighetsreformen införs på ett samhällsekonomiskt ansvarsfullt sätt. Av de utredningar som gjorts på området framgår att det är svårt att beräkna merkostnaderna. De faktiska konsekvenserna bestäms bl.a. av hur berörda aktörer agerar, vilken rättspraxis som etableras, hur det övriga regelverket i fråga om tillgänglighet utvecklas och vilka principer för finansiering av tillgänglighetsåtgärder som växer fram.

I likhet med Statskontoret framhåller SFV i sitt yttrande till utskottet att kostnaderna för en reform av detta slag är svåra att uppskatta. SKL varnar för mycket höga kostnader och pekar på en betydande osäkerhet om de ekonomiska konsekvenserna. Det faktum att olika beräkningar har presen-

terats som utmynnar i vitt skilda analyser av de ekonomiska effekterna bör emellertid inte tas till intäkt för att inte göra något alls. Det finns även stora vinster att göra både på individnivå och för samhället i stort. Ett tillgängligare samhälle kan bidra till ökad förvärvsfrekvens, höjd utbildningsnivå och ökad delaktighet bland personer med funktionsnedsättning.

Utskottet anser att den betydande osäkerhet som råder i dessa avseenden måste beaktas vid de fortsatta övervägandena. Skälighetsbedömningen och genomförandetakten är två centrala aspekter. Dessa frågor kan behöva preciseras ytterligare i förhållande till utredningsförslaget. Enligt utskottets mening måste det säkerställas att reformen både står i samklang med god hushållning i offentlig sektor och beaktar förutsättningarna för näringslivets utveckling.

Vad utskottet anfört om att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag om förbud mot diskriminering på grund av bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning bör ges regeringen till känna. Det innebär att motionerna 2010/11:A237 (S), 2010/11:A298 (S), 2010/11:A311 (KD), 2010/11:A316 (S), 2010/11:A410 (V), 2010/11:A422 (MP) yrkande 1, C245 (MP) yrkande 1, A214 (S), A274 (V) yrkande 1, A278 (MP) yrkande 1, A282 (S), A285 (S), A309 (V) yrkande 1, A316 (KD), A348 (S) och A350 (V) yrkande 1 tillstyrks. Motionerna 2010/11:A238 (S), 2010/11:A421 (S), A278 (MP) yrkandena 2–3, A304 (M) och A305 (FP) avstyrks i den mån de inte får anses tillgodosedda med det ovan anförda.

Diskriminering i arbetslivet m.m.

Utskottets beslut i korthet

Utskottet behandlar i detta avsnitt motionsyrkanden från de allmänna motionstiderna 2010 och 2011 som gäller diskriminering i arbetslivet m.m. Riksdagen bör avslå samtliga motionsyrkandena. Jämför reservationerna 7 (S, MP, V), 8 (V), 9 (MP) och 10 (V).

Rättslig bakgrund

I diskrimineringslagen finns ett förbud mot diskriminering på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Diskrimineringsförbuden gäller bl.a. i arbetslivet. Förbudet mot diskriminering ger ett skydd mot olika former av sämre behandling, bl.a. trakasserier. Förutom att lagen förbjuder diskriminering är arbetsgivaren skyldig att utreda påstådda sådana trakasserier och i förekommande fall vidta åtgärder för att förhindra att de fortsätter. Bryter arbetsgivaren mot lagen kan denne bli skyldig att betala s.k. diskrimineringsersättning.

I diskrimineringslagens tredje kapitel finns bestämmelser om bl.a. arbetsgivarens skyldighet att vidta aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter i arbetslivet. Skyldigheten att vidta aktiva åtgärder gäller enbart diskrimineringsgrunderna kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. Aktiva åtgärder ska vara framåtsyftande och av generell eller kollektiv natur.

Kränkande särbehandling på arbetsplatsen regleras i Arbetsmiljöverkets föreskrift om kränkande särbehandling i arbetslivet (AFS 1993:17). Kränkande särbehandling definieras som återkommande klandervärda eller negativt präglade handlingar som riktas mot en enskild person på ett kränkande sätt och som kan leda till att personen ställs utanför arbetsplatsens gemenskap. Arbetsmiljöverket utövar tillsyn på detta område.

I Arbetsmiljöverkets föreskrift om det systematiska arbetsmiljöarbetet (AFS 2001:1), förkortat SAM, preciseras det ansvar arbetsgivaren har enligt 3 kap. 2 a § arbetsmiljölagen (1977:1160), förkortad AML, att systematiskt planera, leda och kontrollera verksamheter i fråga om arbetsmiljön. Detta ansvar omfattar många olika arbetsmiljöaspekter, bl.a. att det ska finnas en arbetsmiljöpolicy som beskriver hur arbetsförhållandena i arbetsgivarens verksamhet ska vara för att ohälsa och olycksfall i arbetet ska förebyggas och en tillfredsställande arbetsmiljö uppnås.

Motionerna

Psykosocial arbetsmiljö och diskriminering

Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet anför i motion 2010/11: A3 yrkande 9 av *Ylva Johansson m.fl.* att diskriminering är en viktig arbetsmiljöfråga. Kränkningar i det dagliga arbetslivet är dock sällan av den typ som omfattas av diskrimineringslagen. Det aktiva förebyggande arbetet på arbetsplatserna är därför den viktigaste beståndsdel i arbetet mot diskriminering. Att bekämpa intolerans, fördomar och diskriminering måste vara en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet. Arbetsmarknadens parter har en viktig roll att fylla för att informera och utbilda inom diskrimineringsområdet. Arbetsmiljöverket bör utveckla föreskrifterna om den psykosociala arbetsmiljön med hänsyn till de lagstadgade diskrimineringsgrunderna.

Vänsterpartiet anför i kommittémotion 2010/11: Ju401 yrkande 17 av *Marianne Berg m.fl.* att alla kränkningar som hbt-personer utsätts för i arbetslivet inte är möjliga att beivra genom den befintliga diskrimineringslagstiftningen. Ofta handlar det om att personer blir utfrysta, mobbade eller utsatta för mer subtila kränkningar på grund av sin sexuella läggning än vad som avses i lagstiftningen. Mot denna bakgrund är det viktigt att Arbetsmiljöverket utvecklar sina föreskrifter om hbt-personers psykosociala arbetsmiljö.

Särskild lag mot diskriminering i arbetslivet m.m.

Vänsterpartiet framhåller i kommittémotion A274 yrkande 2 av *Josefin Brink m.fl.* att det övergripande målet med antidiskrimineringsarbetet måste vara att i grunden förändra de strukturer och institutioner som upprätthåller och återskapar diskriminering i arbetslivet och i samhället i stort. Det kräver ett systematiskt och målmedvetet förändringsarbete. Regeringen bör därför snarast återkomma till riksdagen med förslag om hur kraven på aktiva åtgärder kan utvidgas och förstärkas. I yrkande 3 föreslås att frågan om en separat diskrimineringslag för arbetslivet lyfts fram i samband med en revidering av diskrimineringslagen. Det skulle tydliggöra att diskriminering är en arbetsrättslig fråga som lika självklart som annan lagstiftning som rör arbetslivet ska hanteras inom ramen för parternas ordning för samarbete och konfliktlösning. Det föreslås även att möjligheten till semidispositivitet i vissa delar lyfts fram i samband med en revidering av diskrimineringslagen. Att kraven på aktiva åtgärder skulle göras semidispositiva innebär att parterna kan ersätta lagens krav med avtal så länge dessa inte ger ett sämre skydd för arbetstagarna än vad lagen kräver. Det skulle tydliggöra att det är parterna och inte staten som ansvarar för det systematiska antidiskrimineringsarbetet i arbetslivet.

Vänsterpartiet föreslår i kommittémotion So565 yrkande 4 av *Eva Olofsson m.fl.* att regeringen bör ge berörda myndigheter i uppdrag att ta fram en handbok för att kvalitetssäkra myndigheters och andra aktörers kartläggningar av diskriminering. I yrkande 5 föreslås att regeringen ser över hur regionala och lokala aktörer kan ge stöd i arbetet mot diskriminering och dess koppling till ohälsa för utsatta grupper.

Lag mot strukturell diskriminering

Ulf Holm m.fl. (MP) framför i motion 2010/11:Ju400 yrkande 1 att en lag mot strukturell diskriminering bör införas. Ansvar för att bli drabbad av strukturell diskriminering kan aldrig läggas på den enskilde. I dag måste man själv ha upplevt diskriminering riktad mot sin egen person för att kunna anmäla. Det innebär att man inte kan reagera mot att någon annan utsatts för diskriminering eller att ett företag ägnar sig åt strukturell diskriminering i exempelvis prissättning. I yrkande 2 föreslås att formerna för ett mer långsiktigt ekonomiskt stöd till antidiskrimineringsbyråer och organisationer som arbetar mot diskriminering ses över.

Avidentifierade ansökningar

Miljöpartiet föreslår i kommittémotion 2010/11:A402 yrkande 10 av *Gunvor G Ericson m.fl.* att avidentifierade ansökningar införs för att undvika fördomsmässiga bedömningar av arbetssökande. Där försök gjorts med avidentifierade ansökningar har kvinnor i högre grad både kallats till anställningsintervju och också anställts.

Kravprofiler

Vänsterpartiet anför i kommittémotion *Sf325 yrkande 23* av *Christina Höj Larsen m.fl.* att arbetsgivare bör åläggas att före rekrytering fastställa kravprofiler på de formella kvalifikationer som ställs för en anställning för att inte godtyckligt utestänga arbetssökande med utländsk bakgrund. Regeringen bör återkomma med förslag om hur en lagändring i fråga om obligatoriska kravprofiler bör utformas. I *yrkande 25* föreslås att styrkt tvärkulturell kompetens, liksom flerspråkighet, räknas som en merit vid alla offentliga anställningar. Den som talar flera språk än majoritetsspråket har också stor fördel av detta i sitt arbete, och det blir allt viktigare för företag och myndigheter att ha flerspråkiga anställda.

Utskottets ställningstagande

Utskottets utgångspunkt är att förhållandena i arbetslivet påverkar människors hela livssituation. Därför är det viktigt att främja ett långsiktigt hållbart arbetsliv så att människor som kan arbeta ska få möjlighet att göra det efter sina förutsättningar. Människor ska kunna vistas i en god arbetsmiljö med arbetsvillkor som möjliggör detta. I insatserna för att förbättra arbetsmiljön ingår också åtgärder för att förhindra att arbetstagare utsätts för diskriminering och kränkningar.

I och med införandet av diskrimineringslagen fick Sverige den effektiva och heltäckande lagstiftning som är en nödvändig förutsättning för att målet om ett arbetsliv och samhälle fritt från diskriminering ska kunna uppnås. Genom inrättandet av myndigheten Diskrimineringsombudsmannen (DO) har regeringen också skapat förutsättningar för att diskrimineringen i samhället ska bekämpas mer effektivt. Utskottet vill i sammanhanget hänvisa till DO:s uppgift att förebygga diskriminering i arbetslivet. Även arbetstagarorganisationerna har en viktig funktion i att motverka och beivra diskriminering i arbetslivet. Ett tecken på fackföreningarnas särställning i arbetstvister (4 kap. 5 § lagen [1974:371] om rättegången i arbetstvister) är att de har en s.k. primär talerätt i förhållande till DO och andra ideella föreningar, 6 kap. 2 § tredje stycket diskrimineringslagen. Det är alltså i princip bara när en diskriminerad person i arbetslivet inte är fackligt ansluten eller om den fackliga organisationen beslutat att inte driva ärendet som DO kan föra talan.

DO har i uppgift att inom sitt verksamhetsområde bl.a. informera, utbilda, överlägga och ha andra kontakter med myndigheter och företag. Alla arbetsgivare ska också arbeta förebyggande mot diskriminering som har samband med kön, etnisk tillhörighet och religion eller annan trosuppfattning. Detta arbete ska ske i samverkan med de anställda, vilket vanligtvis är tillsammans med representanter för arbetstagarorganisationerna på arbetsplatsen. Utskottet välkomnar att DO är i färd med att utarbeta en handledning för det förebyggande arbetet mot diskriminering när det gäller alla diskrimineringsgrunderna.

DO har under 2011 inlett en granskning av landstingens planer för det förebyggande arbetet mot diskriminering. Vidare har ett antal statliga myndigheter sedan ett par år tillbaka arbetat med antidiskrimineringsstrategier som syftar till att motverka diskriminering. Till exempel har länsstyrelserna utarbetat en handlingsplan för lika rättigheter och möjligheter som ska genomföras 2010–2012.

Det systematiska arbetsmiljöarbetet på arbetsplatserna handlar om att arbetsgivaren tillsammans med arbetstagarorganisationer i det dagliga arbetet uppmärksammar och tar hänsyn till alla förhållanden i arbetsmiljön som kan påverka de anställdas hälsa och säkerhet. Detta ansvar omfattar även de psykologiska och sociala förhållandena i arbetsmiljön. Arbetsgivaren har huvudansvaret för att utforma en tydlig arbetsmiljöpolicy och ta fram rutiner för att tidigt fånga upp signaler på problem. Det är också bra om det finns tydliga regler för konflikthantering. Det skapar trygghet och beredskap att hantera konflikter. Utskottet vill särskilt betona att arbetsmarknadens parter har en viktig roll i att förebygga och motverka diskriminering och kränkande särbehandling i arbetslivet. Det är utskottets uppfattning att ett fortsatt och utvecklat arbete i dessa frågor på arbetsplatsen som bedrivs av arbetsmarknadens parter, lokalt och centralt, och av berörda myndigheter är ett bra sätt att motverka både diskriminering och kränkande särbehandling.

När det gäller *kränkningar av hbt-personer i arbetslivet* vill utskottet återigen understryka arbetsgivarnas ansvar för arbetsmiljön. En arbetsgivare har också ett särskilt ansvar för att en arbetstagare inte utsätts för kränkande särbehandling. Med kränkande särbehandling avses enligt föreskriften återkommande klandervärda eller negativt präglade handlingar som riktas mot enskilda arbetstagare på ett kränkande sätt och kan leda till att dessa ställs utanför arbetsplatsens gemenskap (AFS 1993:17). I detta sammanhang vill utskottet erinra om arbetsgivares, men också utbildningsanordnares, skyldighet enligt diskrimineringslagen att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier eller sexuella trakasserier.

Utskottet anser dock att det behövs ett nytänkande inom arbetsmiljöområdet, där det inte enbart handlar om att förhindra en dålig arbetsmiljö och främja en god arbetsmiljö. Det handlar också om att se arbetsmiljön som utvecklande för individer och som både konkurrensmedel och framgångsfaktor för verksamheter. Enligt utskottets mening har arbetsgivare ett omfattande ansvar för och samtidigt mycket att vinna på att ha medarbetare som trivs på sin arbetsplats. Det är av central betydelse att det finns en medvetenhet och kunskap inte bara om arbetsmiljörisiker utan också om de verksamhetsmässiga vinster som en god arbetsmiljö medför. Att ses som en attraktiv arbetsgivare med en bra arbetsmiljö där man bedriver ett aktivt arbete mot diskriminering, fördomar och intolerans påverkar även hur verksamheten uppfattas av kunder och affärspartner. Mot bakgrund av det ovan sagda avstyrker utskottet motionerna 2010/11:A3 (S, V, MP) yrkande 9 och 2010/11:Ju401 (V) yrkande 17.

I fråga om *Vänsterpartiets* förslag i motion A274 *yrkande 2* om utvidgade och stärkta krav på aktiva åtgärder vill utskottet påminna om att den nya sammanhållna och gemensamma diskrimineringslagen för flera samhällsområden endast varit i kraft i drygt tre år. Mot bakgrund av att det är en relativt komplex lagstiftning och att det krävs stora informationsinsatser för att den ska få fullt genomslag är det ännu för tidigt att utvärdera och bedöma effekterna av den nya lagstiftningen och att överväga behovet av eventuell kompletterande lagstiftning. Utskottet förutsätter att regeringen följer utvecklingen och vid behov återkommer till riksdagen.

När det gäller förslaget i samma motion *yrkande 3* om en separat diskrimineringslag för arbetslivet vill utskottet hänvisa till tidigare behandling i frågan (bet. 2007/08:AU7). Utskottet kunde då inte se att en separat lagstiftning skulle underlätta tillämpningen eller på annat sätt vara överlägset. Utskottet anförde bl.a. följande:

Diskrimineringsförbuden rör arbetslivet i vidare mening än det som specifikt avser arbetsrätten och parternas förhandlingssystem. Det kan dessutom tänkas att olika diskrimineringsförbud skulle kunna aktualiseras i ett enskilt fall, t.ex. förbuden inom arbetslivet och inom arbetsmarknadspolitisk verksamhet. Att skilja ut det som i en vidare mening rör arbetslivet skulle enligt utskottets mening inte ha några fördelar. Det skulle innebära upprepningar. Till exempel skulle bestämmelser om rättegång och påföljder återfinnas i flera olika kapitel respektive i de olika lagarna.

Utskottet finner inte skäl att ändra sitt ställningstagande i frågan.

Utskottet avstyrker motion A274 (V) *yrkandena 2 och 3*.

Vänsterpartiets förslag i motion So565 *yrkandena 4 och 5* om att ta fram en handbok för att kvalitetssäkra myndigheters kartläggningar av diskriminering och stödja regionala och lokala aktörer i arbetet mot diskriminering ger enligt utskottets mening uttryck för lovvärda ambitioner i arbetet mot att minska risken för diskriminering. Som utskottet ovan nämnt har ett antal statliga myndigheter sedan ett par år tillbaka arbetat med antidiskrimineringsstrategier som syftar till att motverka diskriminering. Till exempel har länsstyrelserna utarbetat en handlingsplan för lika rättigheter och möjligheter som ska genomföras 2010–2012. Utskottet förutsätter att regeringen följer detta arbete och vid behov återkommer till riksdagen. Utskottet avstyrker motion So565 (V) *yrkandena 4 och 5*.

När det gäller förslaget i motion 2010/11:Ju400 (MP) *yrkande 2* om en översyn av formerna för ett mer långsiktigt ekonomiskt stöd till antidiskrimineringsbyråer och organisationer som arbetar mot diskriminering noterar utskottet att Ungdomsstyrelsen bl.a. fördelar bidrag med stöd av förordningen (2002:989) om statligt stöd för verksamhet som förebygger och motverkar diskriminering. Under 2011 beviljade Ungdomsstyrelsen drygt 10 miljoner kronor till 22 lokala verksamheter mot diskriminering (s.k. antidiskrimineringsbyråer). Utskottet anser att dessa verksamheter fyller en viktig funktion i samhället, bl.a. genom sitt arbete med råd och stöd om diskrimineringslagen på lokal nivå. Utskottet noterar att Ungdomsstyrelsen

enligt regleringsbrevet för budgetåret 2012 (Regeringsbeslut 2011-12-15) ska redovisa t.ex. vilka förändringar i förordningen som myndigheten ser ett behov av och vilka kontrollåtgärder som myndigheten vidtar för att säkerställa att de organisationer som beviljas bidrag uppfyller de villkor som är förenade med bidraget. Utskottet anser inte att något tillkännagivande är nödvändigt med anledning av detta motionsyrkande.

Med anledning av *yrkande 1* i samma motion vill utskottet återigen påminna om att den nya lagen bara varit i kraft i drygt tre år. Utskottet förutsätter att regeringen följer utvecklingen och vid behov återkommer till riksdagen.

Med hänvisning till det som anförts ovan avstyrks motion 2010/11: Ju400 (MP) *yrkandena 1–2*.

I motion S_f325 (V) *yrkandena 23 och 25* finns förslag som avser rekryteringsprocessen som på olika sätt syftar till att minska risken för diskriminering i rekryteringssituationer. Utskottet har behandlat liknande förslag tidigare, senast i betänkandena 2007/08:AU7 och 2009/10:AU8. Utskottet ansåg då liksom nu att rekryteringen av kompetent arbetskraft behöver säkras för att lägga grunden till en långsiktigt sund ekonomisk utveckling och skapa utrymme för en välfärd i Sverige. Diskriminering, oavsett om den sker med hänvisning till kön, etnisk tillhörighet eller någon annan i sammanhanget ovidkommande faktor, motverkar uppfyllandet av en sådan målsättning. Det är viktigt att dessa frågor ständigt diskuteras och beaktas vid rekryteringar. Grundprincipen på arbetsmarknaden bör dock vara att rekryteringsprocessen är en fråga mellan arbetsmarknadens parter där en viktig utgångspunkt är att diskriminering inte får förekomma. Utskottet står fast vid vad som sagts tidigare om dessa förslag. Motion S_f325 (V) *yrkandena 23 och 25* avstyrks.

Med anledning av synpunkterna om anonyma jobbsökningar i motion 2010/11:A402 (MP) *yrkande 10* vill utskottet hänvisa till att regeringen initierade en försöksverksamhet inom offentlig sektor med avidentifierade ansökningshandlingar. Statskontoret fick regeringens uppdrag att utvärdera försöksverksamheten och göra en studie om rekrytering med mångfaldsperspektiv. Statskontorets slutsats i utredningen *Mångfaldsperspektiv i rekryteringen* (2008:14) var att det behövs mer utveckling om man ska gå vidare. Statskontoret konstaterade att det inte går att dra några entydiga slutsatser från försöksverksamheten med avidentifierade ansökningshandlingar och att metoden inte är färdigutvecklad som verktyg. Enligt utredningen skulle det krävas ytterligare arbete med utveckling och uppföljning om man vill komma vidare. Statskontoret konstaterade att det fanns positiva aspekter, bl.a. att de sökande hade en tilltro till metoden med avidentifierade ansökningar. Utredningen pekade vidare på att den anonyma informationen var tillräcklig för urval och att urvalsprocessen blev mer kompetensbaserad och mer saklig. Det fanns även negativa aspekter, exempelvis att myndigheternas tidsåtgång uppskattades öka, att myndigheterna inte noterade någon skillnad i urvalet till intervju och att det fanns flera problem i det

praktiska genomförandet. Utskottet anser att motionen ger uttryck för väl-lovliga ambitioner i strävan att minska risken för diskriminering vid rekrytering. Motion 2010/11:A402 (MP) yrkande 10 avstyrks.

Lönekartläggningar, handlingsplaner m.m.

Utskottets beslut i korthet

Utskottet behandlar i detta avsnitt motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 2010 respektive 2011 som gäller lönekartläggningar, handlingsplaner m.m. Riksdagen bör avslå samtliga motionsyrkanden. Jämför reservationerna 11 (S, MP, V) och 12 (V).

Rättslig bakgrund

Enligt 3 kap. 10 § diskrimineringslagen (2008:567) ska arbetsgivare vart tredje år kartlägga och analysera dels bestämmelser och praxis om löner och andra anställningsvillkor som tillämpas hos arbetsgivaren, dels löneskillnader mellan kvinnor och män som utför arbete som är att betrakta som lika eller likvärdigt. Syftet är att upptäcka, åtgärda och förhindra osakliga skillnader i lön och andra anställningsvillkor mellan kvinnor och män.

Enligt 11 § samma kapitel ska arbetsgivare vart tredje år upprätta en handlingsplan för jämställda löner och där redovisa resultatet av kartläggningen och analysen enligt 10 §. I planen ska anges vilka lönejusteringar och andra åtgärder som behöver vidtas för att uppnå lika lön för arbete som är att betrakta som lika eller likvärdigt. Planen ska innehålla en kostnadsberäkning och en tidsplanering utifrån målsättningen att de lönejusteringar som behövs ska genomföras så snart som möjligt och senast inom tre år. En redovisning och en utvärdering av hur de planerade åtgärderna genomförts ska tas in i efterföljande handlingsplan. Skyldigheten att upprätta en handlingsplan för jämställda löner gäller inte arbetsgivare som vid det senaste kalenderårsskiftet sysselsatte färre än 25 arbetsgivare.

Enligt 13 § samma kapitel ska arbetsgivare vart tredje år upprätta en plan för sitt jämställdhetsarbete. Planen ska innehålla en översikt över de åtgärder som behövs på arbetsplatsen och en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som arbetsgivaren avser att påbörja eller genomföra under de kommande åren. Planen ska också innehålla en översiktlig redovisning av den handlingsplan för jämställda löner som arbetsgivaren ska göra enligt 11 §. En redovisning av hur de planerade åtgärderna har genomförts ska tas in i efterföljande plan. Skyldigheten att upprätta en jämställdhetsplan gäller inte arbetsgivare som vid det senaste kalenderårsskiftet sysselsatte färre än 25 arbetstagare.

Motionerna

Socialdemokraterna anser i kommittémotion A334 (S) yrkande 4 av *Ylva Johansson m.fl.* att lönekartläggningar och handlingsplaner bör göras varje år. I yrkande 5 föreslås att endast företag med färre än tio anställda undantas från skyldigheten att upprätta en handlingsplan. Lönekartläggningar är ett väl fungerande instrument för att bl.a. synliggöra att arbete som domineras av kvinnor systematiskt värderas lägre än arbete som domineras av män. Genom att åskådliggöra strukturell lönediskriminering kan åtgärder sättas in och riktade insatser göras för att åstadkomma förändringar.

Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S) anför i motion 2010/11:A229 att kravet på en årlig jämställdhetsplan och lönekartläggning för företag med fler än tio anställda ska återinföras i diskrimineringslagen. Med den nuvarande diskrimineringslagen riskerar ett aktivt arbete mot diskriminering att ersättas av en skrivbordsprodukt vart tredje år.

Vänsterpartiet anser i kommittémotionerna Sf325 (V) yrkande 24 av *Christina Höj Larsen m.fl.* respektive A324 (V) yrkande 3 av *Josefin Brink m.fl.* att alla arbetsgivare med fler än tio anställda ska omfattas av skyldigheten att upprätta likabehandlings- och mångfaldsplaner gällande samtliga diskrimineringsgrunder. Alla människor har rätt att söka arbete och arbeta utan att bli utsatta för diskriminering. Ökad etnisk mångfald på arbetsmarknaden är positivt för hela samhället. Det är arbetsgivaren och de fackliga organisationerna som har huvudansvaret för att motverka och förebygga diskrimineringen i arbetslivet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill med anledning av motionskraven på ändringar i diskrimineringslagen i fråga om lönekartläggningar och jämställdhetsplaner hänvisa till tidigare överväganden (senast i bet. 2011/12:AU6). Jämställdhetsplanen är ett viktigt instrument i det aktiva jämställdhetsarbete som ska bedrivas på arbetsplatserna. Genom att jämställdhetsplanen också till viss del ska vara tillbakablickande blir den en form av självkontroll som också kan ge bättre underlag för den kommande planeringen. Det är dock viktigt att planerna inte upprättas för sin egen skull utan blir ett aktivt och kontinuerligt planeringsinstrument i verksamheten på arbetsplatserna.

När det gäller motionskraven om *periodiciteten* för jämställdhetsplaner vill utskottet betona att lagens regler om aktiva åtgärder för jämställdhet handlar om ett kontinuerligt och målinriktat arbete som rör arbetsförhållanden, rekrytering, utbildning, kompetensutveckling m.m. Enligt utskottets mening är det viktiga att arbetsgivaren faktiskt upprättar planer som ska fungera som levande och aktiva planeringsinstrument. Detta är viktigare än att uppdatering och revidering sker varje år. Många förändringar kan ta längre tid att genomföra än ett år. Med en längre planeringshorisont ökar förutsättningarna att åstadkomma långsiktiga och substantiella förbättringar. Det sagda utesluter inte att enskilda parter kan komma överens om

tätare revideringar av planen och att kollektivavtal kan träffas om detta. Enligt utskottets mening ska planerna vara levande i den meningen att de ständigt ska vara aktuella i det vardagliga arbetet. Det är processen och inte dokumentet i sig som är avgörande för resultatet.

Även reglerna för lönekartläggning och analys är viktiga. Handlingsplanen för jämställda löner kan betraktas som en del av jämställdhetsplanen, eftersom den ska redovisas där. Enligt utskottets åsikt är det naturligt att handlingsplanen för jämställda löner upprättas med motsvarande periodicitet som jämställdhetsplanen och avser samma kategorier arbetsgivare.

I fråga om *kretsen* av arbetsgivare som ska upprätta plan för jämställda löner respektive jämställdhetsplan ställer sig utskottet bakom nuvarande reglering, dvs. att gränsen ska gå vid 25 arbetstagare. Arbetsgivare med färre anställda än så ska alltså inte behöva upprätta planer. Utskottet vill understryka att det här enbart handlar om upprättandet av planer, inte det aktiva arbetet och kravet på lönekartläggning som gäller för alla arbetsgivare.

De regler för jämställdhetsplaner och planer för jämställda löner som infördes genom diskrimineringslagen fr.o.m. den 1 januari 2009 ska ses i ljuset av regeringens ambition om regelförenkling. Åtgärderna ska minska många arbetsgivares administrativa börda. Tidsåtgången för arbete med lönekartläggning minskar och därmed också kostnaderna. Utskottet anser samtidigt att regeländringarna i praktiken inte bör ha några större negativa effekter på arbetet med jämställdhet på arbetsplatserna. Med det ovan anförda avstyrks motionerna 2010/11:A229 (S) och A334 (S) yrkandena 4 och 5.

Med anledning av Vänsterpartiets förslag om ökad skyldighet för arbetsgivare att upprätta likabehandlings- och mångfaldsplaner kan utskottet konstatera att frågan har utretts och att ett betänkande (SOU 2010:7) överlämnades till regeringen i februari 2010, *Aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter – ett systematiskt målinriktat arbete på tre samhällsområden*. Regeringens ställningstagande med anledning av utredningen bör inte föregripas, varför motionerna Sf325 (V) yrkande 24 och A324 (V) yrkande 3 avstyrks.

Diskrimineringsombudsmannen

Utskottets beslut i korthet

Utskottet behandlar i detta avsnitt motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 2010 respektive 2011 som gäller Diskrimineringsombudsmannen. Riksdagen bör avslå samtliga motionsyrkanden. Jämför reservation 13 (MP) och särskilda yttrandena 1 (S) och 2 (V).

Rättslig bakgrund

Diskrimineringsombudsmannen (DO) tillkom som en ny myndighet den 1 januari 2009, samtidigt som Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning avvecklades.

DO ska enligt diskrimineringslagen (2008:567) utöva tillsyn över att lagen följs (4 kap. 1 §). DO får som part föra talan i domstol för enskild som medger det (6 kap. 2 §). Bestämmelser om DO:s uppgifter finns också i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen. DO ska enligt denna lag bl.a. verka för att diskriminering som har samband med de sju diskrimineringsgrunderna inte förekommer på några områden av samhällslivet och ska också genom råd och på annat sätt medverka till att den som utsatts för diskriminering kan ta till vara sina rättigheter. Därtill kommer att DO inom sitt verksamhetsområde bl.a. informerar, utbildar, överlägger och har andra kontakter med myndigheter, företag, enskilda och organisationer. Av förordningen (2008:1401) med instruktion för Diskrimineringsombudsmannen framgår vidare att DO ska följa och analysera utvecklingen inom sitt ansvarsområde.

Motionerna

Miljöpartiet anför i kommittémotion 2010/11:A407 yrkande 10 av *Ulf Holm m.fl.* att den granskning av kollektivavtalen inom den offentliga sektorn, som gjordes av Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO), visat att samtliga avtal innehöll bestämmelser som diskriminerade hbt-personer. Motionärerna föreslår att DO ges i uppdrag att också granska den övriga arbetsmarknadens kollektivavtal och förekomsten av eventuella bestämmelser som diskriminerar hbt-personer.

Vänsterpartiet begär i kommittémotion A274 yrkande 5 av *Josefin Brink m.fl.* att regeringen tar initiativ till en heltäckande utvärdering och analys av DO:s organisation och uppdrag i syfte att identifiera vad som kan behöva förändras för att nå bättre resultat. Det är inte acceptabelt att avvecklingen av de separata ombudsmännen innebär en sänkt ambitionsnivå i något avseende, i synnerhet inte det förebyggande arbetet.

Ulf Holm m.fl. (MP) föreslår i motion 2010/11:Ju400 yrkande 3 att det i DO:s uppdrag ska ingå vägledning av stat, landsting, regioner och kommuner i diskrimineringsfrågor. I yrkande 5 föreslås att DO får i uppdrag att genomföra en kampanj för det som motionärerna benämner hbtq-frid. Motionärerna framhåller att hbtq-personer är en särskilt våldsutsatt grupp. År 2007 anmäldes över 700 homofoba brott, varav drygt 180 var våldsbrott. Kunskapen om hatbrott är låg, inte bara hos polis och allmänhet utan också hos de utsatta. Det behövs en kampanj för ökad medvetenhet – en "Operation Hbtq-frid" – som ska syfta till att öka kunskapen hos allmänhet och myndigheter och att få fler homo- och bisexuella och transpersoner att anmäla hatbrott.

Mehmet Kaplan och *Agneta Luttröpp* (båda MP) föreslår i motion 2010/11:A422 yrkande 6 att DO ges möjlighet i lag att genomföra s.k. situation testing. Denna metod innebär att myndigheten utför kontrollerade tester av exempelvis arbetsgivare genom att sända in fingerade ansökningar för personer med lika meriter, men med respektive utan funktionshinder.

Utskottets ställningstagande

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har i uppgift att inom sitt verksamhetsområde förebygga diskriminering bl.a. genom att informera, utbilda, överlägga och ha andra kontakter med myndigheter och företag. DO kan företräda enskilda i diskrimineringsärenden och ska genom tillsyn och andra åtgärder verka för att förebygga diskriminering i samhället.

Med anledning av *Vänsterpartiets* förslag i motion A274 yrkande 5 om en utvärdering och analys av DO:s organisation och uppdrag noterar utskottet att Riksrevisionen gjort en granskning av DO.⁶ Syftet med granskningen har varit att analysera orsakerna till de initiala problem med långa handläggningstider och låg aktivitet i det förebyggande arbetet som DO har haft. Enligt granskningen har DO lagt stora resurser på att hantera ärenden om diskriminering som kommit in från enskilda individer. Det har påverkat DO:s möjligheter att arbeta förebyggande mot diskriminering, och tillsynen över aktiva åtgärder och det främjande arbetet har fått stå tillbaka. Enligt granskningen står DO fortfarande inför ett antal strategiska utmaningar som handlar om hur myndigheten ska utforma sina insatser och balansera dem mot varandra för att få största möjliga effekt. Myndigheten behöver bl.a. utveckla metoder för att återkommande skaffa kunskap om och analysera utvecklingen inom diskrimineringsområdet. Kunskapen om var i samhället riskerna för diskriminering är störst, vilka uttryck den tar och om den ökar eller minskar kan också bli bättre.

Regeringen ska i en skrivelse till riksdagen rapportera vilka åtgärder man vidtagit eller planerar att vidta med anledning av Riksrevisionens granskning. Skrivelsen ska därefter behandlas i sedvanlig ordning av riksdagen.

Utan att föregripa den kommande beredningen av regeringens skrivelse kan utskottet instämma i Riksrevisionens bedömning att det behövs mer kunskap och en bättre riskanalys för att arbetet mot diskriminering ska få effekt. Inriktningen på handläggning av enskilda ärenden får inte gå ut över arbetet med att förebygga olika typer av diskriminering i samhället. Det är nu viktigt att DO arbetar strategiskt i syfte att nå resultat inom hela sitt verksamhetsområde.

När det gäller förslagen om utökade uppdrag till DO som framförts i motionerna 2010/11:A407 (MP) yrkande 10 och 2010/11:Ju400 (MP) yrkandena 3 och 5 vill utskottet peka på att myndighetens uppdrag är brett. DO

⁶ Riksrevisionen, DO och diskrimineringsfrågorna, RiR 2012:3.

ska bidra till att skapa ett samhälle där människors mänskliga rättigheter och individens möjligheter inte begränsas eller hindras på någon av de diskrimineringsgrunder som lagen omfattar. Myndigheten ska fungera både som en pådrivande kraft och som en kunskapsbas för andras arbete med dessa frågor. Arbetet handlar också om att synliggöra strukturer som kan vara ett hinder för lika rättigheter och möjligheter. Utskottet anser att det är viktigt att DO arbetar strategiskt i syfte att nå resultat inom hela sitt verksamhetsområde.

I fråga om förslaget i motion 2010/11:A422 (MP) yrkande 6 om att DO bör ges möjlighet enligt lag att genomföra s.k. situation testing vill utskottet anföra följande. DO har på uppdrag av regeringen låtit genomföra liknande tester, bl.a. för att få en bild av diskrimineringen på bostadsmarknaden. Resultatet av testerna på bostadsmarknaden presenterades 2010 i DO:s redovisning *Diskriminering på bostadsmarknaden*. I redovisningen konstaterades att metoden är fruktbar för att mäta förekomsten av diskriminering men att resultatet behöver kompletteras med annan kunskap och information. Vidare framhölls vikten av att metoden genomförs noggrant med likadana förutsättningar för dem som genomför testerna och att etiska överväganden diskuteras på förhand. Utskottet noterar att DO har arrangerat en serie workshoppar på temat och att arbete pågår för att utveckla metoden.

Med det ovan anförda avstyrks motionerna 2010/11:A407 (MP) yrkande 10, 2010/11:Ju400 (MP) yrkandena 3 och 5 och 2010/11:A422 (MP) yrkande 6. Motion A274 (V) yrkande 5 avstyrks också i den mån den inte får anses tillgodosedd.

Rättegång och rättegångskostnader

Utskottets beslut i korthet

Utskottet behandlar i detta avsnitt motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 2010 respektive 2011 som gäller processuella frågor i anslutning till diskrimineringslagstiftningen. Riksdagen bör avslå samtliga motionsyrkanden. Jämför reservation 14 (MP).

Rättslig bakgrund

Rätt till diskrimineringsersättning

I och med antagandet av diskrimineringslagen infördes en ny påföljd som kallas diskrimineringsersättning. Påföljden ska både utgöra en ersättning för den kränkning som överträdelsen innebär och avskräcka från diskriminering. När ersättningen bestäms ska särskilt syftet att motverka överträdelser av diskrimineringslagen beaktas (5 kap. 1 § diskrimineringslagen).

Rätt att föra talan

På arbetslivsområdet ska mål om diskriminering och repressalier som gäller arbetsgivare och arbetsgivares skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister, förkortad LRA, dvs. i tingsrätt och Arbetsdomstolen (AD). I sådana tvister är det i första hand arbetstagarorganisationerna som kan väcka och föra talan för medlemmars räkning (4 kap. 5 § LRA).

Mål om diskrimineringslagens övriga diskrimineringsförbud och förbud mot repressalier m.m., dvs. i princip när tvister inte avser arbetslivet, ska prövas av allmän domstol och handläggas enligt sedvanliga bestämmelser i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål när förlikning om saken är tillåten (s.k. dispositiva tvistemål).

Rätten att föra talan i diskrimineringstvister regleras i 6 kap. 2 § diskrimineringslagen. DO och vissa ideella föreningar har rätt att som part föra talan för en enskild person, om denne medger det. I mål där en arbetstagarorganisation har rätt att föra talan för den enskilde får DO eller den ideella föreningen föra talan bara om arbetstagarorganisationen inte gör det.

Rättegångskostnader

Bestämmelserna om rättegångskostnadernas fördelning när det gäller s.k. dispositiva tvistemål återfinns i rättegångsbalken (18 kap.). Reglerna gäller även i diskrimineringsmål. Huvudregeln är att den förlorande parten ska ersätta motparten för dennes rättegångskostnader och därutöver stå för sina egna kostnader. I mål på arbetslivets område gäller dock 5 kap. 2 § LRA som innebär att vardera parten ska stå för sin kostnad ”om den part som förlorat målet hade skälig anledning att få tvisten prövad”. Även i övriga mål som grundar sig på diskrimineringslagen kan domstolen förordna i enlighet med detta utom när DO för talan för en enskild (6 kap. 7 § diskrimineringslagen).

Motionerna

Fredrik Schulte (M) anför i motion C390 yrkande 2 att man tvingats förändra den svenska skadeståndsrätten till följd av anpassningar till EUrättens förändringar som inneburit att skadestånd i diskrimineringsmål kommit att uppgå till jämförelsevis höga belopp. Enligt motionären bör de oproportionerligt höga skadeståndsbeloppen i diskrimineringsmål harmoniseras med övriga skadestånd samtidigt som de diskriminerande vites- eller bötesbeläggs för att åstadkomma en avskräckande effekt.

Mehmet Kaplan och Agneta Luttröpp (båda MP) framför i motion 2010/11:A422 yrkande 2 att den som anser sig diskriminerad, men som inte vill eller kan få stöd av DO, har små möjligheter att på egen hand driva sin fråga i domstol. Vid en förlust löper man risken att stå för motpartens rättegångskostnader. Motionärerna föreslår att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag om en fond ur vilken antidiskriminerings-

byråer och andra privata aktörer kan söka pengar för att täcka rättegångskostnader vid diskrimineringsstvister. I *yrkande 3* föreslås att reglerna för fördelning av rättegångskostnader vid diskrimineringsstvister reformeras i enlighet med den modell som används i USA. Om den som stämmer ett företag har framgång med sin talan döms företaget att stå för den diskriminerades rättegångskostnader. Om utgången är den motsatta står parterna däremot för sina respektive kostnader. I *yrkande 4* anförs att talan om strukturell diskriminering bör kunna föras i domstol. Dagens regler innebär att man enbart kan väcka talan om diskriminering om en viss person är diskriminerad och dessutom villig att stå bakom anmälan. I *yrkande 5* föreslås att Arbetsdomstolens sammansättning i diskrimineringsstvister ändras. I sådana tvister bör en särskild ämbetsmannaledamot ingå med erfarenhet av diskrimineringsfrågor.

Roger Haddad (FP) framhåller i motion A224 att förlikning inte sällan används för att lösa tvister när det gäller diskriminering av romer på arbetsmarknaden. Mot en mindre summa pengar kan ärendet avskrivas. För att lagstiftarens intentioner ska få faktiskt genomslag bör lagstiftningen inom ett antal områden ses över så att det kostar att diskriminera.

Utskottets ställningstagande

När det gäller förslaget i motion 2010/11:A422 (MP) *yrkande 4* att lagen skrivs om så att även individer som inte själva är direkt drabbade ska kunna anmäla strukturell diskriminering vill utskottet peka på att möjligheterna för en person som blivit diskriminerad att få hjälp med att föra sin talan utvidgades med den nya diskrimineringslagen. En rätt infördes även för en ideell förening som enligt sina stadgar ska ta till vara sina medlemmars intressen att föra talan för den enskilde, på motsvarande sätt som sedan tidigare gällt för en arbetstagarorganisation. Utskottet har i ett tidigare betänkande (bet. 2009/10:AU8) tagit avstånd från tanken på en civilrättslig lagstiftning som skulle innebära att en utomstående aktör kan hävda att diskriminering förekommit, även när detta står i strid med den förment diskriminerades egen uppfattning. Utskottet gör ingen annan bedömning i dag.

I fråga om rättegångskostnader i diskrimineringsmål anser utskottet att bestämmelsen om att vardera parten ska bära sin rättegångskostnad i mål där parten hade "skälig anledning att få tvisten prövad" uppfyller de krav på riskbegränsning som avses i motion 2010/11:A422 (MP) *yrkande 3*. Utskottet anser att möjligheten för enskilda att med låg risk driva sin sak inte kan utsträckas för långt. I sammanhanget vill utskottet peka på det bistånd som kan lämnas av en arbetstagarorganisation, annan ideell organisation eller DO. Regeringen har dessutom avsatt nya medel med 10 miljoner kronor per år 2010–2012 för antidiskrimineringsbyråernas verksamhet. Antidiskrimineringsbyråerna har numera ett fast anslag och utskottet ser positivt på att de får möjlighet att utvecklas och bli bättre. Utskottet

kan därför inte se något behov av en fond ur vilken antidiskrimineringsbyråer och andra privata aktörer kan söka pengar för att täcka rättegångskostnader vid diskrimineringstvister, som föreslås i motion 2010/11:A422 (MP) yrkande 2.

När det gäller frågan om diskrimineringsersättning vill utskottet betona att lagen har varit i kraft under alltför kort tid för att en meningsfull utvärdering av diskrimineringsersättningens effekter ska kunna göras. Frågor om diskrimineringsersättningens storlek, skadeståndsbelopp och vites- och bötesbelopp som aktualiseras i motionerna C390 (M) yrkande 2 och A224 (FP) är därmed för tidigt väckta.

I fråga om Arbetsdomstolens sammansättning i diskrimineringstvister vill utskottet nämna den ändring av domstolens sammansättning i mål där diskrimineringslagen är tillämplig. Huvudregeln är sedan den 1 januari 2009 att sådana mål ska avgöras av AD i en sammansättning med fem ledamöter, varav tre inte kan anses företräda något partsintresse och två har utsetts på förslag av arbetsmarknadens parter. Utskottet utgår från att ledamöterna har erfarenhet av diskrimineringsfrågor och finner ingen anledning till att föreslå någon ytterligare ändring av AD:s sammansättning.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet inte att något initiativ från riksdagens sida är behövligt. Motionerna 2010/11:A422 (MP) yrkandena 2–5, C390 (M) yrkande 2 och A224 (FP) avstyrks.

Övriga frågor

Utskottets beslut i korthet

Utskottet behandlar i detta avsnitt motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 2010 respektive 2011 som gäller övriga frågor om diskriminering. Riksdagen bör avslå samtliga motionsyrkanden. Jämför reservation 15 (MP).

Rättslig bakgrund

Diskrimineringsförbudet på arbetslivets område (2 kap. 1 § diskrimineringslagen) hindrar inte åtgärder som är ett led i strävanden att främja jämställdhet mellan kvinnor och män och som avser annat än lönevillkor eller andra anställningsvillkor (2 kap. 2 § 2). Denna reglering innebär att s.k. positiv särbehandling på grund av kön är möjlig inom arbetslivet. Den närmare innebörden bestäms i vissa avseenden av bl.a. den svenska regeringsformen och EU-rättens regler.

Diskrimineringsförbudet på utbildningens område i 2 kap. 5 § diskrimineringslagen hindrar inte åtgärder som är ett led i strävanden att främja jämställdhet mellan kvinnor och män vid tillträde till annan utbildning än sådan som avses i skollagen (2 kap. 6 § 1). Positiv särbehandling på grund av kön är alltså tillåten inom utbildningsområdet, med undantag för

den utbildning som faller under skollagen (2010:800). Dessutom är positiv särbehandling tillåten för folkhögskolor och studieförbund om det görs som ett led i strävanden att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning (2 kap. 6 § andra stycket diskrimineringslagen).

Positiv särbehandling kan under vissa förutsättningar vara tillåten inom den arbetsmarknadspolitiska verksamheten och vid arbetsförmedling utan offentligt uppdrag (2 kap. 9 § andra stycket 1).

Enligt 2 kap. 1 § lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. får ingen utan stöd i lag ställa som villkor för ett avtal att den andra parten ska genomgå en genetisk undersökning eller lämna genetisk information om sig själv. Ingen får utan stöd i lag i samband med ett avtal efterforska eller använda genetisk information om den andre. Ingen får olovligen bereda sig tillgång till genetisk information om någon annan. Dessa bestämmelser gäller inte på familjerättens område och i vissa delar inte heller på försäkringsområdet. I 1 kap. 5 § avgränsas en genetisk undersökning till vissa typer av undersökningar inom hälso- och sjukvården eller medicinsk forskning. Genetisk information definieras som information om resultatet av en genetisk undersökning, dock inte till den del informationen endast innefattar upplysning om den undersöktes aktuella hälsotillstånd.

Motionerna

Jan Ericson (M) anför i motion 2010/11:A290 att ett förbud mot all form av kvotering och positiv särbehandling bör tas i in den svenska diskrimineringslagstiftningen, oavsett om det sker på grund av kön, etnicitet, ålder eller av något annat skäl. Motionären framhåller att hela tankesättet att sätta grupper mot varandra, i stället för att se människor som individer, är felaktigt i grunden. Kvotering innebär en allvarlig form av diskriminering mot den som kvoteras bort.

Finn Bengtsson och Per Bill (båda M) och *Per Bill och Finn Bengtsson (båda M)* begär i motionerna 2010/11:A409 respektive A297 ett tillkännagivande om att införa genetisk konstitution som diskrimineringsgrund. Individer måste skyddas från att information om deras genetiska konstitution i olika genetiska kartläggningar utnyttjas i ett diskriminerande syfte.

Finn Bengtsson m.fl. (M) föreslår i motion 2010/11:A413 att den nya diskrimineringslagen ses över. Ett förbud mot negativa effekter av tillämpningen av den s.k. jantelagen i diskriminerande syfte bör inkluderas. Jantelagen är enligt motionen en oskriven lag som bygger på normen att man inte ska tro att man är något och som har till syfte att hålla tillbaka människor som har ambitioner. Den mentalitet som jantelagen beskriver är både djupt kränkande och diskriminerande för den person som utsätts. Människor ska inte förhindras att förverkliga sina önskemål och drömmar.

Mehmet Kaplan och *Agneta Luttröpp* (båda MP) begär i motion 2010/11:A422 yrkande 7 ett tillkännagivande om granskning av ojämlikhet i lagstiftning och generell politik. En politik för lika rättigheter kräver att varje politikområde genomlysas ur ett perspektiv som utgår från lika rättigheter. Utgångspunkten för sådana granskningar bör vara att undersöka politikens utfall för samhällets olika grupper.

Utskottets ställningstagande

Frågan om positiv särbehandling har upprepade gånger varit föremål för behandling i arbetsmarknadsutskottet. Frågan behandlades senast i utskottets betänkande 2009/10:AU8 i samband med beredningen av ett antal motioner om diskriminering. I utskottets betänkande med anledning av proposition *Ett starkare skydd mot diskriminering* (prop. 2007/08:95, bet. 2007/08:AU7) förs ett ganska långt resonemang i frågan. Där sägs bl.a. att en viktig omständighet när det gäller positiv särbehandling är att det inte är klarlagt om möjligheten till sådan särbehandling på grund av kön har haft några positiva effekter. Utskottet ansåg att frånvaron av dokumenterad nytta av positiv särbehandling inom jämställdhetsområdet i sig var ett skäl för att inte införa denna möjlighet även i fråga om etnisk tillhörighet. Utskottet kan nu konstatera att den möjlighet till positiv särbehandling som tidigare fanns i högskoleförordningen numera avskaffats men att metoden fortfarande kan tillämpas när det gäller t.ex. folkhögskolor och studieförbund. Motion 2010/11:A290 (M) avstyrks i den mån den inte kan anses tillgodosedd genom det anförda.

När det gäller frågan om att införa genetisk konstitution som ny diskrimineringsgrund – vilket förfäktas i de snarlika motionerna 2010/11:A409 (M) och A297 (M) – kan utskottet i likhet med motionärerna konstatera att genetisk information som hanteras inom hälso- och sjukvården och inom medicinsk forskning är skyddad enligt lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. Utskottet noterar att regeringen i förarbetena (prop. 2005/06:64) till lagen anförde bl.a. följande när det gällde frågan om diskriminering på grundval av genetisk information (s. 55):

Som tidigare framhållits finns det ännu inga konkreta exempel på att någon skaffat sig kännedom om genetisk information som rör någon annan, och det är därför tills vidare osäkert hur stort behovet av straffskydd egentligen är. Det är tämligen lätt att föreställa sig att genetisk information i orätta händer skulle kunna användas i diskriminerande syfte. I övrigt är det närmast en spekulering att som skäl för en kriminalisering anföras att ett förbud behövs för att förebygga att någon olovligen bereder sig tillgång till genetisk information i skandaliserings-syfte, politiskt syfte, för utpressning eller bara för skvaller och förtal. Redan i dag finns flera olika lagar som straffbelägger olika former av diskriminering som skulle kunna begås av någon med kännedom om en annan persons genetiska information.

Regeringen ansåg att frågan om en mer långtgående skyddslagstiftning fick prövas i ljuset av de behov som eventuellt kunde komma att uppstå till följd av en framtida utveckling. Utskottet – som konstaterar att det inte gjordes några invändningar mot regeringens resonemang i dessa delar – förutsätter att regeringen noga följer utvecklingen med utgångspunkt i sitt tidigare ställningstagande. Det finns därmed inget behov av ett tillkännagivande och motionerna kan avstyrkas.

Motionärerna bakom motion *2010/11:A413 (M)* ger förslag på hur diskriminerande effekter av den s.k. jantelagen kan motverkas och en Gnosjö-anda stimuleras. Som utskottet tidigare anfört (bet. 2009/10:AU8) finns det flera fördelar med en samhällsanda som stimulerar människor att tro på sig själva och sina egna möjligheter och förmågor. Utskottet bedömer dock att opinionsbildning är en mer framgångsrik väg att uppnå det önskade syftet än utredningsdirektiv och förändringar i lagstiftning.

När det gäller förslaget om en granskning av ojämlikhet i lagstiftning och generell politik, som framförs i motion *2010/11:A422 (MP) yrkande 7*, vill utskottet betona att diskrimineringslagstiftningen i stor utsträckning bygger på en kombination av förbudsregler och olika former av framåtsyftande åtgärder. Utgångspunkten är att arbete för lika rättigheter på ett mer generellt plan ska samverka med lagstiftningen till skydd mot diskriminering i enskilda fall. Utskottet har därför inte generellt sett något att invända mot det som framförs i Miljöpartiets motion om att hela den generella politiken ska genomsyras av ett likarättsperspektiv. Utskottet är däremot inte övertygat om att detta syfte bäst uppnås genom att tillsätta en mängd utredningar på olika samhällsområden.

Sammanfattningsvis innebär det som nu sagts att utskottet inte kan ställa sig bakom motionerna *2010/11:A409 (M)*, *2010/11:A413 (M)*, *2010/11:A422 (MP) yrkande 7* och *A297 (M)* som därför avstyrks.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster, punkt 1 (SD)

av Sven-Olof Sällström (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår dels regeringens förslag till ändring i diskrimineringslagen (2008:567), dels utskottets lagförslag. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:A4 av Sven-Olof Sällström (SD) och avslår proposition 2011/12:122.

Ställningstagande

Sverigedemokraterna anser att EU-domstolens dom om ett förbud mot att kvinnor och män betalar olika försäkringspremier försvårar mer än den förtydligar. Att all diskriminering på grund av bl.a. kön ska vara förbjuden är en uppfattning som vi delar, men att kvinnor och män vid olika tillfällen i livet betalar olika försäkringspremier på grund av olika livsstil kan man knappast betrakta som diskriminering. Hade premierna däremot varit ogrundade eller oskäligen hade det varit en annan sak. Att enskilda kvinnor och män betalar olika premier är lika naturligt som att andra individer betalar olika premier beroende på vilka kollektiv de ingår i, premier som grundar sig på t.ex. ålder och bostadsort. Försäkringsbolag kan t.ex. omöjligt göra en perfekt individuell bedömning av samtliga ungdomar som ansöker om bilförsäkring. Premierna kommer generellt att vara högre på grund av ett fåtal ungdomars större olycksbenägenhet i trafiken jämfört med äldre personer. Det är också troligt, och heller inte oskäligt, att unga män får betala högre premier än unga kvinnor på grund av ett större riskbeteende.

Precis som ålder är en relevant faktor, ska även kön vara det. Till exempel har män 45 procent högre dödlighet än kvinnor vid 35 års ålder. Den högre döds sannolikheten leder till att män får betala en högre premie än jämnåriga kvinnor. Vid 65 års ålder förväntas kvinnor leva tre år längre än män, vilket gör att de månatliga utbetalningarna av sparkapital blir lägre. Det finns också statistik på hur sannolikheten för insjuknande skiljer sig åt mellan kvinnor och män och mellan olika åldrar. Det är därmed mycket svårt att bortse från kön när det gäller skattning av förväntade utbetalningar.

Det ovan nämnda kan rimligen leda till olika premier, och det är inget vi Sverigedemokrater vänder oss emot. Vi ser det tvärtom som fullt naturligt eftersom försäkringsbolagen inte bedriver social verksamhet. Så länge livförsäkringar inte ingår i välfärden måste också de privata försäkringsföretagen ta ut de marginaler de finner nödvändiga.

Med propositionens förslag riskerar välfärdskostnaderna att öka genom att underförsäkring uppstår på grund av orättfärdiga, nya premier. Kvinnor kommer att få betala högre premier än de gör i nuläget för en livförsäkring, medan män får betala relativt sett lägre premier. Kvinnors premier förväntas stiga med hela 34 procent medan mäns förväntas minska med 12 procent enligt rapporten Försäkringsföretagen och principen om likabehandling.

Sverigedemokraterna står bakom det övergripande målet för jämställdhetspolitiken, nämligen att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det innebär däremot inte att kvinnor och män i alla avseenden ska leva identiska liv eller att de ska bli likadana. Den proposition som regeringen har lagt fram, som har sin grund i ett EU-beslut, bör med hänvisning till det ovan anförda avslås av riksdagen, liksom utskottets lagförslag. Det innebär att motion A4 (SD) bör bifallas.

2. Diskriminering och etnicitet, punkt 3 (SD)

av Sven-Olof Sällström (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:A384 av Mattias Karlsson och Erik Almqvist (båda SD) yrkan-
dena 1–3.

Ställningstagande

Staten har under de senaste decennierna lagt ned stora resurser på att motverka samt forska och sprida medvetenhet om de negativa attityder, den diskriminering och det våld som invandrare utsätts för. Mycket av detta arbete är bra och nödvändigt. Däremot har nästan ingen uppmärksamhet riktats mot den diskriminering, de negativa attityder och det våld som infödda svenskar utsätts för på grund av sin härkomst, trots att svenskhetsligheten av allt att döma är ett allvarligt och vanligt förekommande problem. Infödda svenskar omfattas alltså inte av det skydd som lagstiftningen är tänkt att utgöra.

Svenskfientligheten kan också ta sig uttryck i form av trakasserier, kränkningar och nedsättande attityder kopplade till svenskarnas härkomst eller utseende. I etablerade massmedier har det vid flera tillfällen förekommit kränkande omdömen om svenskar som näppeligen hade släppts igenom om det handlat om någon annan folkgrupp.

En tredje form av svenskfientlighet, som också är den allvarligaste, är det våld och den brottslighet som infödda svenskar utsätts för på grund av sin härkomst. Brottsförebyggande rådet har i flera studier visat att invandrare är överrepresenterade som gärningsmän inom de flesta brottskategorier och att infödda svenskar är överrepresenterade som offer.

Med anledning av vad vi ovan har framhållit anser vi Sverigedemokrater att det är hög tid att regeringen vidtar åtgärder för att kartlägga och stävja svenskfientligheten. Vi föreslår att en utredning tillsätts med uppdrag att kartlägga svenskfientlighetens utbredning och karaktär i syfte att motverka svenskfientligheten. Vi anser också att befintliga lagtexter som medger negativ särbehandling av infödda svenskar bör ses över och ändras. Vidare föreslår vi att statligt stöd endast ska ges till sådana antirasistiska organisationer som också förbinder sig att motverka svenskfientligheten.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion A384 (SD) yrkandena 1–3 tillstyrks.

3. Diskriminering och invandrade kvinnor, punkt 4 (V)

av Josefin Brink (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:A324 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkande 2.

Ställningstagande

Invandrade äldre får som grupp mindre offentlig omsorg än svenskfödda äldre. Det kan förklaras av bristande information, dålig tillgänglighet och dåligt anpassade omsorgstjänster. Möjligheten att få omsorg på det egna språket kan t.ex. vara avgörande för om personer med utländsk bakgrund alls ska kunna nyttja tjänsten. Äldre invandrares omsorgsbehov har i större utsträckning än äldre svenskars lösts genom s.k. anhöriganställning eller med anhörigbidrag. Kvinnornas ansvar för omsorgen om sina äldre anhöriga blir därmed ett hinder för att kunna förvärvsarbeta, studera eller ha sysselsättning utanför hemmet.

För att invandrare med barn ska kunna etablera sig i arbetslivet är det avgörande att barnomsorgen fungerar. I dag erbjuder mindre än hälften av landets kommuner barnomsorg på obekvämt arbetstid. Att barnomsorgen inte täcker behoven är ett generellt problem, men mycket tyder på att konsekvenserna drabbar invandrade kvinnor i större utsträckning än andra föräldrar. Invandrade kvinnor utan jobb söker vårdnadsbidrag oftare än andra. Av de föräldrar som beviljats vårdnadsbidrag är 90,7 procent kvinnor, och sökande med utländsk bakgrund är överrepresenterade i förhållande till befolkningen i stort.

Vårdnadsbidraget har blivit en kvinnofälla, i synnerhet för långtidsarbetslösa och invandrade kvinnor. Konsekvensen blir att kvinnorna riskerar att isoleras i hemmet, vilket leder till ett ekonomiskt beroende av makar och släktingar. Det är ingen nyhet att kvinnor som saknar fast förankring på arbetsmarknaden, t.ex. på grund av att de nyligen invandrat, hellre väljer att ansöka om vårdnadsbidrag för att få en försörjning, än en blygsam sådan, än att stå utan inkomst.

Barn- och äldreomsorgen måste utformas så att den inte i praktiken missgynnar grupper av medborgare på grund av etnicitet eller ursprung.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion A324 (V) yrkande 2 tillstyrks.

4. Diskriminering av hbt-personer, punkt 5 (MP, V)

av Mehmet Kaplan (MP) och Josefin Brink (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:U204 av Hans Linde m.fl. (V) yrkande 7 och avslår motionerna

2010/11:Ub311 av Maria Lundqvist-Brömster (FP) yrkande 3,

2010/11:A287 av Maria Lundqvist-Brömster (FP) och

2011/12:So289 av Barbro Westerholm (FP) yrkande 2.

Ställningstagande

Diskrimineringslagen innehåller förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning och könsöverskridande identitet eller uttryck. Trots att forskning har visat att det har ägt rum attitydförändringar till det bättre upplever många homosexuella problem i arbetslivet som kan relateras till den sexuella läggningen. Ofta handlar det om att personer blir utfrysade, mobbade eller utsatta för subtila kränkningar på grund av sin sexuella läggning, vilket inte omfattas av diskrimineringslagen.

I flera av EU:s medlemsstater är diskrimineringen av hbt-personer fortfarande utbredd. Sedan 2008 har det därför förts diskussioner om att antidiskrimineringsdirektivet även ska omfatta sexuell läggning. Vi anser att Sverige måste agera inom EU för att direktivet ska omfatta såväl diskriminering på grund av sexuell läggning som diskriminering på grund av könsidentitet.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion U204 (V) yrkande 7 tillstyrks.

5. Diskriminering och ett normkritiskt perspektiv, punkt 6 (MP)

av Mehmet Kaplan (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju400 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 4.

Ställningstagande

Sverige är i dag till stor del anpassat efter en homogen befolkning. Vi i Miljöpartiet anser att det bör tillsättas en statlig utredning som ska granska de rättspolitiska, socialpolitiska och familjepolitiska områdena ur ett normkritiskt perspektiv.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion 2010/11:Ju400 (MP) yrkande 4 tillstyrks.

6. Diskriminering och bristande tillgänglighet, punkt 7 (M, FP, C, KD)

av Tomas Tobé (M), Maria Plass (M), Katarina Brännström (M), Gustav Nilsson (M), Hans Backman (FP), Annika Qarlsson (C), Andreas Carlson (KD) och Jenny Petersson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna
2010/11:A237 av Billy Gustafsson (S),
2010/11:A238 av Carina Hägg (S),
2010/11:A298 av Thomas Strand m.fl. (S),
2010/11:A311 av Désirée Pethrus (KD),
2010/11:A316 av Hans Hoff m.fl. (S),

2010/11:A410 av Eva Olofsson m.fl. (V),
2010/11:A421 av Carina Hägg (S),
2010/11:A422 av Mehmet Kaplan och Agneta Luttröpp (båda MP) yrkande 1,
2011/12:C245 av Jan Lindholm och Jonas Eriksson (båda MP) yrkande 1,
2011/12:A214 av Billy Gustafsson (S),
2011/12:A274 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkande 1,
2011/12:A278 av Agneta Luttröpp och Jan Lindholm (båda MP) yrkandena 1–3,
2011/12:A282 av Lennart Axelsson (S),
2011/12:A285 av Hans Hoff (S),
2011/12:A304 av Anne Marie Brodén (M),
2011/12:A305 av Maria Lundqvist-Brömster m.fl. (FP),
2011/12:A309 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkande 1,
2011/12:A316 av Désirée Pethrus (KD),
2011/12:A348 av Hillevi Larsson m.fl. (S) och
2011/12:A350 av Eva Olofsson m.fl. (V) yrkande 1.

Ställningstagande

Bristande tillgänglighet kan vara ett hinder för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta fullt ut i samhället. I dag finns stora skillnader i förvärvsfrekvens, inkomster, utbildningsnivå och ohälsa mellan personer med funktionsnedsättning och övriga i befolkningen. En allt mer åldrande befolkning innebär samtidigt att åldersrelaterade funktionssvårigheter ökar.

Det finns vinster att göra både på individnivå och för samhället i stort. Ett tillgängligare samhälle kan bidra till att förbättra förvärvsfrekvensen, utbildningsnivån och hälsan bland personer med funktionsnedsättning. Vissa samhällskostnader kan i förlängningen sjunka då personer med funktionsnedsättning i större utsträckning kan klara sig själva ute i samhället. Som exempel kan nämnas att kostnaderna för färdtjänst kan minska om personer med funktionsnedsättning har tillgång till en tillgänglig kollektivtrafik. Samtidigt måste självklart även de initiala kostnader som är förknippade med ökad tillgänglighet beaktas.

Redan i dag finns bestämmelser om tillgänglighet i lagstiftningen (t.ex. PBL och lagen om handikappanpassad kollektivtrafik). Regeringen arbetar med att på olika sätt säkra att denna lagstiftning följs. En av de frågor som diskuteras är huruvida bristande tillgänglighet enligt lag ska kunna utgöra diskriminering.

Vi kan konstatera att regeringen under senare år har stärkt skyddet mot diskriminering. Arbetet med att säkerställa samma skydd oavsett diskrimineringsgrund och att lagstiftningen är så effektiv och heltäckande som möjligt pågår och är mycket angeläget. Det gäller även bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Som fastställts i de nationella mål som gäller för funktionshinderspolitiken (prop. 1999/2000:79 Från patient till medborgare) och den inriktning som tydliggjorts i den tredje och senaste uppföljningen av den nationella handlingsplanen (skr. 2009/10:166) bör samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhället. Personer med funktionsnedsättning ska ha lika goda förutsättningar som andra att delta i samhällslivet. Arbetet är även i fortsättningen inriktat på att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning, att förebygga och bekämpa diskriminering och att skapa förutsättningar för självständighet och självbestämmande. En viktig utgångspunkt i det fortsatta arbetet är de mänskliga rättigheter som slås fast i bl.a. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

När det gäller förslaget att införa bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning som en form av diskriminering är det viktigt att förändringar av regelverk som dessa kostnads- och intäktsbedöms på ett sätt som omfattar såväl samhällsekonomiska som offentligfinansiella budgeteffekter. Enligt den utredning som ligger till grund för förslaget, departementspromemorian *Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering* (Ds 2010:20), är det inte förenat med några merkostnader att göra bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning till en form av diskriminering. Av Statskontorets rapport *Kostnads- och konsekvensanalys av lagförslaget om bristande tillgänglighet* (2010:26) framgår att det finns skäl att ifrågasätta departementspromemoriens resonemang. Resonemanget förutsätter dels att kraven på tillgänglighet faktiskt motsvarar de krav som redan ställs i annan lagstiftning, dels att utredarens förslag inte leder till att åtgärder för ökad tillgänglighet tidigareläggs. Slutsatsen som dras av Statskontoret är att förslaget med största sannolikhet leder till samhällsekonomiska merkostnader, att dessa kommer att uppstå i såväl privat som offentlig sektor och att storleken på dessa merkostnader är svåra att exakt bedöma. Att departementspromemoriens och Statskontorets slutsatser i fråga om förslagets samhällsekonomiska merkostnader pekar i olika riktningar understryker vikten av att inte dra några förhastade slutsatser. Innan ett väl underbyggt lagförslag om bristande tillgänglighet för funktionshindrade som en form av diskriminering, som är en omfattande förändring av gällande regelverk, kan läggas fram måste det kostnads- och intäktsbedömas på ett sätt som inkluderar såväl de samhällsekonomiska som de offentligfinansiella budgeteffekterna.

Vi noterar att flertalet av oppositionspartierna inte har anslagit några medel för detta ändamål i sina respektive budgetar. En reform om ökad tillgänglighet är viktig och mycket angelägen, men att inte budgetera för ett utgiftspåverkande förslag som detta inom ramen för den ordinarie budgetprocessen är att inte ta ekonomiskt ansvar.

Statskontorets rapport, och även yttrandena från SFV och SKL, pekar på svårigheterna att uppskatta de ekonomiska konsekvenser som förslaget innebär. En fråga som vi vill resa är om man i en kostnadsanalys ska göra antaganden om vilka faktiska effekter en lagregel har på handlandet hos adressaterna för regeln. Om man antar att en lagregel av detta slag, som i mycket liknar en straffregel, får fullständiga allmänpreventiva effekter är den starkt kostnadsdrivande. Om man i stället antar att lagregeln åsidosätts av aktörerna kostar den ingenting. Det är först genom en domstols dom alternativt en godvillig uppgörelse om diskriminering som kostnader uppkommer i form av diskrimineringsersättning till en enskild.

Från rättspolitiska utgångspunkter är det givetvis svårt att hävda att en regel inte är kostnadsdrivande därför att man kan anta att den nonchaleras. Det kan bli ett argument mot regeln. Det är knappast heller ett rimligt antagande att en ny regel omedelbart skulle innebära att aktörerna i ett slag vidtar åtgärder för att göra sig immuna mot anklagelser eller domar om diskriminering. Det är i stället rimligt att anta att det skulle bli en stegvis ökad medvetenhet om regeln, t.ex. genom uppmärksammade domar i enskilda mål, som över tid medför att aktörer i ökande grad genomför tillgänglighetsåtgärder i form av investeringar m.m. Det bör även betonas att tvisterna om diskriminering erfarenhetsmässigt har varit mycket få genom åren. Det är ofta komplicerade processer med svåra bevisfrågor m.m. Ansvaret för rättegångskostnaderna kan medföra en försiktighet med att driva enskilda ärenden. Den skälighetsprövning som ska ske innebär ytterligare svårigheter i rättsprocessen.

Ett annat sätt att få genomslag för lagregeln, preventivt eller reparativt, är en ambitiös, välriktad och landsomfattande informationskampanj. Det skulle i sig i viss mån vara kostnadsdrivande eftersom ansvaret skulle vila på statsmakterna, t.ex. genom DO. Ett kvarstående problem är att göra antaganden om sambandet mellan en förbudsregel och de åtgärder som vidtas, om skyldigheten att vidta åtgärder redan följer av en annan reglering, t.ex. plan- och bygglagen. Det finns därmed flera utestående frågor, såväl innehållsmässiga som kostnadsdrivande, som återstår att lösa.

Vi välkomnar därför att regeringen tagit initiativ till att inom Regeringskansliet ytterligare utreda och komplettera beslutsunderlaget i frågan om bristande tillgänglighet. En av de frågor som diskuteras är huruvida bristande tillgänglighet enligt lag ska kunna utgöra diskriminering. Med ett genomarbetat och väl underbyggt ekonomiskt beslutsunderlag ökar förutsättningarna att bedöma konsekvenserna av olika förslag till åtgärder.

Vi anser att beredningsarbetet i Regeringskansliet bör avvaktas och avstyrker med hänvisning till det ovan anförda motionerna 2010/11: A237 (S), 2010/11:A238 (S), 2010/11:A298 (S), 2010/11:A311 (KD), 2010/11:A316 (S), 2010/11:A410 (V), 2010/11:A421 (S), 2010/11:A422 (MP) yrkande 1, C245 (MP) yrkande 1, A214 (S), A274 (V) yrkande 1, A278 (MP) yrkandena 1–3, A282 (S), A285 (S),

A309 (V) yrkande 1, A316 (KD), A348 (S) och A350 (V) yrkande 1. Motionerna A304 (M) och A305 (FP) avstyrks i den mån de inte får anses tillgodosedda med det anförda.

7. Psykosocial arbetsmiljö och diskriminering, punkt 8 (S, MP, V)

av Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Andersson (S), Mehmet Kaplan (MP), Josefin Brink (V) och Kerstin Nilsson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkande 9 och avslår motion 2010/11:Ju401 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 17.

Ställningstagande

Diskriminering är en viktig arbetsmiljöfråga. Kränkningar i det dagliga arbetslivet är dock sällan av den typ som omfattas av diskrimineringslagstiftningen. Det aktiva förebyggande arbetet på arbetsplatserna är därför en av de viktigaste beståndsdelarna i arbetet mot diskriminering. Arbetsmarknadens parter har en viktig roll att fylla för att informera och utbilda inom diskrimineringsområdet. Att bekämpa intolerans, fördomar och diskriminering måste vara en integrerad del av det systematiska arbetsmiljöarbetet. Vi anser därför att Arbetsmiljöverket också bör utveckla föreskrifterna om den psykosociala arbetsmiljön med hänsyn till de lagstadgade diskrimineringsgrunderna.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion 2010/11:A3 (S, V, MP) yrkande 9 tillstyrks. Motion 2010/11:Ju401 (V) yrkande 17 avstyrks i den mån den inte får anses tillgodosedd med det anförda.

8. Särskild lag mot diskriminering i arbetslivet m.m., punkt 9 (V)

av Josefin Brink (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2011/12:So565 av Eva Olofsson m.fl. (V) yrkandena 4 och 5 samt 2011/12:A274 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Vänsterpartiet anser att frågan om en separat diskrimineringslag för arbetslivet bör lyftas fram i samband med en revidering av diskrimineringslagen. Det skulle tydliggöra att diskriminering är en arbetsrättslig fråga som lika självklart som annan lagstiftning som rör arbetslivet ska hanteras inom ramen för parternas ordning för samarbete och konfliktlösning. Även möjligheten till semidispositivitet i vissa delar bör lyftas fram i samband med en översyn. Att kraven på aktiva åtgärder skulle göras semidispositiva innebär att parterna kan ersätta lagens krav med avtal så länge dessa inte ger ett sämre skydd för arbetstagarna än vad lagen kräver. Det skulle tydliggöra att det är parterna och inte staten som ansvarar för det systematiska antidiskrimineringsarbetet i arbetslivet.

Vänsterpartiet anser dessutom att kunskapen om sambanden mellan hälsa och diskriminering bör öka. Enligt Folkhälsoinstitutet är det färre människor i dag än tidigare som upplever sig vara utsatta för kränkande behandling, men den samlade ohälsan hos dem som upplever diskriminering och kränkningar är däremot stor. Regeringen bör ge berörda myndigheter i uppdrag att ta fram en handbok för att kvalitetsgranska myndigheters och andra aktörers kartläggningar av diskriminering. Regeringen bör också se över hur regionala och lokala aktörer kan ge stöd i arbetet mot diskriminering och dess koppling till ohälsa för utsatta grupper.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna *So565 (V) yrkandena 4 och 5* och *A274 (V) yrkandena 2 och 3* tillstyrks.

9. Lag mot strukturell diskriminering m.m., punkt 10 (MP) av Mehmet Kaplan (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2010/11:Ju400 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2 samt 2010/11:A402 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) yrkande 10.

Ställningstagande

Miljöpartiet anser att en lag mot strukturell diskriminering bör införas. Ansvaret för att bli drabbad av strukturell diskriminering kan aldrig läggas på den enskilde. I dag måste man själv ha upplevt diskriminering riktad mot sin egen person för att kunna anmäla. Det innebär att man inte kan agera mot att någon annan utsatts för diskriminering eller mot att ett företag ägnar sig åt strukturell diskriminering i exempelvis prissättning. Vi i Miljöpartiet anser också att formerna för ett mer långsiktigt ekonomiskt stöd till antidiskrimineringsbyråer och organisationer som arbetar mot diskriminering bör ses över. Dessa byråer och organisationer har kompetens att vägleda i diskrimineringsfrågor och ett uppbyggt förtroende bland dem som löper störst risk för att bli diskriminerade.

Miljöpartiet anser även att avidentifierade ansökningshandlingar bör införas för att undvika fördomsmässiga bedömningar av arbetssökande. Där försök gjorts med avidentifierade ansökningar, bl.a. i Göteborgs stad, har kvinnor i högre grad kallats till anställningsintervju och också anställts.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna 2010/11:Ju400 (MP) yrkandena 1 och 2 och 2010/11:A402 (MP) yrkande 10 tillstyrks.

10. Kravprofiler vid anställning, punkt 11 (V)

av Josefin Brink (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:Sf325 av Christina Höj Larsen m.fl. (V) yrkandena 23 och 25.

Ställningstagande

Vänsterpartiet anser att arbetsgivare bör åläggas att före rekrytering fastställa kravprofiler på de formella kvalifikationer som ställs för en anställning för att inte godtyckligt utestänga arbetssökande med utländsk bakgrund. Vi anser också att styrkt tvärkulturell kompetens, liksom flerspråkighet, bör räknas som en merit vid alla offentliga anställningar. Den som talar flera språk än majoritetsspråket har också stor fördel av detta i sitt arbete, och det blir allt viktigare för företag och myndigheter att ha flerspråkiga anställda.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion Sf325 (V) yrkandena 23 och 25 tillstyrks.

11. Lönekartläggningar, punkt 12 (S, MP, V)

av Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Andersson (S), Mehmet Kaplan (MP), Josefin Brink (V) och Kerstin Nilsson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2010/11:A229 av Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S) och

2011/12:A334 av Ylva Johansson m.fl. (S) yrkandena 4 och 5.

Ställningstagande

Vi i Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet anser att lönekartläggningar och handlingsplaner ska göras varje år och att endast företag med färre än tio anställda ska undantas från skyldigheten att upprätta handlingsplaner.

Lönekartläggningar är ett väl fungerande instrument för att bl.a. synliggöra att arbete som domineras av kvinnor systematiskt värderas lägre än arbete som domineras av män. Genom att åskådliggöra strukturell lönediskriminering kan åtgärder sättas in och riktade insatser göras för att åstadkomma förändringar. Till exempel visar en undersökning som fackförbundet Vision (tidigare SKTF) gjort att ungefär hälften av kommunerna och landstingen som ingick i studien och som gjort en lönekartläggning funnit osakliga löneskillnader. Vidare ansåg 84 procent av personalcheferna i kommunerna och landstingen att lönekartläggningar är ett bra instrument för att uppnå jämställda löner.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna 2010/11:A229 (S) och A334 (S) yrkandena 4 och 5 tillstyrks.

12. Likabehandlingsplaner, punkt 13 (V)

av Josefin Brink (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2011/12:Sf325 av Christina Høj Larsen m.fl. (V) yrkande 24 och

2011/12:A324 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkande 3.

Ställningstagande

Vänsterpartiet anser att det övergripande målet med antidiskrimineringsarbetet måste vara att i grunden förändra de strukturer och institutioner som upprätthåller och återskapar diskriminering i arbetslivet och i samhället i stort. Det kräver ett systematiskt och målmedvetet förändringsarbete. Det är sällan ideologiskt motiverad illvilja mot vissa grupper som ligger till grund för diskriminering. Framför allt är det ojämlika maktrelationer, vanor, okunskap och kortsiktiga ekonomiska prioriteringar som i det dagliga livet upprätthåller diskriminerande strukturer.

Därför är aktiva åtgärder för att systematiskt upptäcka och undanröja diskriminerande faktorer avgörande för att nå målet om ett samhälle präglad av delaktighet och likaberättigande för alla individer och grupper.

Vänsterpartiet anser därför att lagens krav på aktiva åtgärder bör utvidgas och förstärkas. I februari 2010 lämnade utredaren Anne-Marie Morhed sitt betänkande Aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter – ett systematiskt målinriktat arbete på tre samhällsområden (SOU 2010:7) till regeringen.

Vänsterpartiet anser att mycket av det utredaren föreslår skulle leda till ett bättre och mer ändamålsenligt antidiskrimineringsarbete. Regeringen bör därför snarast återkomma till riksdagen med ett förslag om hur kraven på aktiva åtgärder kan utvidgas och stärkas i enlighet med utredningens förslag.

Till skillnad från utredaren anser vi dock att alla arbetsgivare med fler än tio anställda ska omfattas av skyldigheten att upprätta likabehandlings- och mångfaldsplaner för samtliga diskrimineringsgrunder.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna *Sf325 (V) yrkande 24* och *A324 (V) yrkande 3* tillstyrks.

13. Diskrimineringsombudsmannen, punkt 14 (MP)

av Mehmet Kaplan (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2010/11:Ju400 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkandena 3 och 5,

2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 10 och

2010/11:A422 av Mehmet Kaplan och Agneta Luttröpp (båda MP) yrkande 6 och

avslår motion

2011/12:A274 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkande 5.

Ställningstagande

En granskning av kollektivavtalen inom den offentliga sektorn, som gjordes av Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO), har visat att samtliga avtal innehöll bestämmelser som diskriminerade hbt-personer. Miljöpartiet anser att DO ska ges i uppdrag att granska den övriga arbetsmarknadens kollektivavtal och den eventuella förekomsten av bestämmelser som diskriminerar hbt-personer.

Miljöpartiet anser också att det i DO:s uppdrag ska ingå vägledning av stat, landsting, regioner och kommuner i diskrimineringsfrågor. Vi anser även att DO bör få i uppdrag att genomföra en kampanj för s.k. Hbtq-frid (homo-, bi-, trans och queer). Hbtq-personer är en särskilt våldsutsatt grupp. År 2010 anmäldes 770 homofoba brott, varav 176 var våldsbrott.

Kunskapen om hatbrott är låg, inte bara hos polisen och allmänheten utan också hos de utsatta. Många har inte tillräcklig kunskap för att avgöra om de utsatts för ett hatbrott eller vågar inte anmäla. Vi i Miljöpartiet anser att det behövs en kampanj för ökad medvetenhet – en ”operation hbtq-frid” – som ska syfta till att öka kunskapen hos allmänheten och myndigheterna och till att få fler homo- och bisexuella och transpersoner att anmäla hatbrott.

Vi anser därutöver att DO bör ges möjlighet i lagen att genomföra s.k. situation testing. Denna metod innebär att myndigheten utför kontrollerade tester av exempelvis arbetsgivare genom att t.ex. sända in fingerade ansökningar för personer med lika meriter, men med respektive utan funktionsnedsättning.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna 2010/11:Ju400 (MP) yrkandena 3 och 5, 2010/11:A407 (MP) yrkande 10 och 2010/11:A422 (MP) yrkande 6 tillstyrks.

14. Rättegångskostnader m.m., punkt 15 (MP)

av Mehmet Kaplan (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2010/11:A422 av Mehmet Kaplan och Agneta Luttröpp (båda MP) yrkandena 2–5 och

avslår motionerna

2011/12:C390 av Fredrik Schulte (M) yrkande 2 och

2011/12:A224 av Roger Haddad (FP).

Ställningstagande

Den som anser sig diskriminerad men som inte vill eller kan få stöd av DO har små möjligheter att på egen hand driva sin fråga i domstol. Vid en förlust löper man risken att stå för motpartens rättegångskostnader. Miljöpartiet anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag om en fond ur vilken antidiskrimineringsbyråer och andra privata aktörer kan söka pengar för att täcka rättegångskostnader vid diskrimineringsstvister.

Vi anser även att reglerna för fördelning av rättegångskostnader vid diskrimineringsstvister bör reformeras enligt den modell som finns i USA. Om den som stämmer ett företag har framgång med sin talan döms företaget att stå för den diskriminerades rättegångskostnader vid diskrimineringsstvister. Om utgången är den motsatta står parterna däremot för sina respektive kostnader.

Miljöpartiet anser vidare att talan om strukturell diskriminering bör kunna föras i domstol. Dagens regler innebär att man enbart kan väcka talan om diskriminering om en viss person är diskriminerad och dessutom villig att stå bakom anmälan.

Vi anser också att Arbetsdomstolens sammansättning i diskrimineringsstvister bör ändras. I sådana tvister bör det ingå en särskild ämbetsmannalämning med erfarenhet av diskrimineringsfrågor.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion 2010/11:A422 (MP) yrkandena 2–5 tillstyrks.

15. Granskning ur ett likarättsperspektiv m.m., punkt 16 (MP) av Mehmet Kaplan (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2010/11:A422 av Mehmet Kaplan och Agneta Luttröpp (båda MP) yrkande 7 och

avslår motionerna

2010/11:A290 av Jan Ericson (M),

2010/11:A409 av Finn Bengtsson och Per Bill (båda M),

2010/11:A413 av Finn Bengtsson m.fl. (M) och

2011/12:A297 av Per Bill och Finn Bengtsson (båda M).

Ställningstagande

En politik för lika rättigheter kräver att varje politikområde genomlysas i ett likarättsperspektiv. Miljöpartiet anser därför att en granskning bör göras av ojämlikhet i lagstiftningen och den generella politiken. Utgångspunkten bör vara att undersöka vilka konsekvenser politiska beslut får för olika

grupper i samhället. Granskningen bör baseras på en förståelse av strukturell diskriminering, dvs. hur majoritetssamhällets regler, normer, rutiner, vedertagna förhållningssätt och beteenden kan missgynna olika minoriteter.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion 2010/11:A422 (MP) yrkande 7 tillstyrks.

Särskilda yttranden

1. Diskrimineringsombudsmannen, punkt 14 (S)

Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Andersson (S) och Kerstin Nilsson (S) anför:

Jämställdhetsombudsmannen har sedan den 1 januari 2009 införlivats i den nya myndigheten Diskrimineringsombudsmannen (DO). Jämställdhetslagen har dessutom slagits samman med övriga diskrimineringslagar. Bestämmelserna som reglerar arbetet med jämställdhetsplaner och lönekartläggning har samtidigt urholkats.

Eftersom DO kan förväntas lägga tonvikten vid arbetet mot diskriminering finns en risk att det proaktiva förändringsarbetet kommer att begränsas. Det finns även en risk att såväl arbetet för att stävja könsdiskriminering som arbetet för att främja jämställdhet mellan kvinnor och män prioriteras ned till förmån för andra diskrimineringsgrunder.

Att DO:s verksamhet hittills har kommit att bli ärendestyrd och att detta förhållande har gått ut över möjligheten att bedriva förebyggande arbete är också något som framkommit av Riksrevisionens granskning av DO.

Vi i Socialdemokraterna vänder oss mot de försämringar i jämställdhetspolitiken som ägt rum under den borgerliga regeringen. Mot bakgrund av Riksrevisionens granskning är det hög tid att problemen åtgärdas.

2. Diskrimineringsombudsmannen, punkt 14 (V)

Josefin Brink (V) anför:

DO:s eget expertråd riktade i december 2010 skarp kritik mot att myndigheten i stort sett helt lagt ned granskningen av det förebyggande jämställdhetsarbetet.

Tidigare i år riktade Riksrevisionen liknande kritik mot DO i en granskningsrapport. Riksrevisionen kritiserade DO för att ha lagt alltför mycket tid och resurser på enskilda anmälningar på bekostnad av det förebyggande arbetet.

Sedan dess har DO:s nya chef besökt utskottet och gjort klart att myndigheten har påbörjat en omstrukturering för att omfördela resurser från enskilda ärenden till mer principiella fall och till det förebyggande arbetet.

Vänsterpartiet välkomnar det arbetet och finner därför inte i nuläget någon anledning att dra igång ytterligare utredningar om DO:s verksamhet. Däremot finns all anledning att noga följa upp resultatet av den pågående förändringen hos myndigheten för att säkerställa att uppdraget att förebygga diskriminering uppfylls.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2011/12:122 Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster:

Riksdagen antar regeringens förslag tilllag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567).

Följdmotionen

2011/12:A4 av Sven-Olof Sällström (SD):

Riksdagen avslår proposition 2011/12:122 Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster.

Motion väckt med anledning av skrivelse 2009/10:248

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP):

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om metoder för att utveckla arbetet mot diskriminering.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2010

2010/11:Ju400 av Ulf Holm m.fl. (MP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en lag om strukturell diskriminering.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över formerna för ett mer långsiktigt ekonomiskt stöd till antidiskrimineringsbyråer och organisationer som arbetar mot diskriminering.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det i Diskrimineringsombudsmannens uppdrag ska ingå vägledning av stat, landsting, regioner och kommuner i diskrimineringsfrågor.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inrätta statliga utredningar som granskar de rättspolitiska, socialpolitiska och familjepolitiska områdena ur ett normkritiskt perspektiv.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Diskrimineringsombudsmannen ska ges i uppdrag att genomföra en kampanj för HBTQ-frid.

2010/11:Ju401 av Marianne Berg m.fl. (V):

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det är av stor vikt att Arbetsmiljöverket utvecklar sina föreskrifter kring hbt-personers psykosociala arbetsmiljö.

2010/11:Ub311 av Maria Lundqvist-Brömster (FP):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en uppföljning av den nya diskrimineringslagstiftningens effekter för hbt-personer i utbildningsväsendet.

2010/11:A229 av Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om skärpta krav mot diskriminering.

2010/11:A237 av Billy Gustafsson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet att snarast komplettera diskrimineringslagstiftningen så att bristande tillgänglighet utgör en diskrimineringsgrund.

2010/11:A238 av Carina Hägg (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillgänglighet för jobben.

2010/11:A287 av Maria Lundqvist-Brömster (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning som ur ett helhetsperspektiv ska belysa transpersoners situation i det svenska samhället.

2010/11:A290 av Jan Ericson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbud mot kvotering och positiv särbehandling, oavsett grund.

2010/11:A298 av Thomas Strand m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att regeringen snarast möjligt återkommer till riksdagen med en proposition som innebär att bristande tillgänglighet klassas som diskriminering i svensk lagstiftning.

2010/11:A311 av Désirée Pethrus (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att bristande tillgänglighet ska klassas som diskriminering av personer med funktionsnedsättning.

2010/11:A316 av Hans Hoff m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillgänglighet.

2010/11:A373 av Tommy Waidelich (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om diskriminering av äldre på arbetsmarknaden.

2010/11:A402 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om införandet av avidentifierade anställningsansökningar.

2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Diskrimineringsombudsmannen (DO) ska ges i uppdrag att i likhet med den tidigare granskningen av kollektivavtalen inom offentlig sektor också granska den övriga arbetsmarknadens kollektivavtal med direktivet att undersöka huruvida dessa avtal innehåller bestämmelser som diskriminerar hbt-personer.

2010/11:A409 av Finn Bengtsson och Per Bill (båda M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av genetisk konstitution som diskrimineringsgrund.

2010/11:A410 av Eva Olofsson m.fl. (V):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om otillgänglighet som diskriminering.

2010/11:A413 av Finn Bengtsson m.fl. (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av den nya diskrimineringslagen (2008:567) för att också inkludera förbud mot negativa effekter av tillämpning av den s.k. jantelagen i diskriminerande syfte.

2010/11:A421 av Carina Hägg (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om marscher för tillgänglighet.

2010/11:A422 av Mehmet Kaplan och Agneta Luttröpp (båda MP):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av diskrimineringslagstiftningen så att bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning utgör diskrimineringsgrund.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på konstruktion av en fond ur vilken man ska kunna söka pengar för att täcka rättegångskostnader i diskrimineringstvister.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att reglerna för fördelning av rättegångskostnader vid diskrimineringstvister bör reformeras.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att talan om strukturell diskriminering bör kunna föras i domstol.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ändra Arbetsdomstolens sammansättning i diskrimineringstvister.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Diskrimineringsombudsmannen bör ges möjlighet i lag att genomföra s.k. situation testing.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om granskning av ojämlikhet i lagstiftning och generell politik.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011

2011/12:C245 av Jan Lindholm och Jonas Eriksson (båda MP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att brister i tillgängligheten ska betraktas som diskriminering.

2011/12:C390 av Fredrik Schulte (M):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att de oproportionerligt höga skadeståndsbeloppen i diskrimineringsmål harmoniseras med övriga skadestånd för ideella skador i linje med vad som anges i motionen.

2011/12:U204 av Hans Linde m.fl. (V):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige inom Europeiska unionen måste agera för att antidiskrimineringsinitiativet omfattar såväl diskriminering på grund av sexuell läggning som könsidentitet.

2011/12:Sf325 av Christina Höj Larsen m.fl. (V):

23. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om hur en lagändring om obligatoriska kravprofiler i enlighet med vad som anförs i motionen bör utformas.
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alla arbetsgivare med fler än tio anställda ska omfattas av skyldigheten att upprätta mångfalds- och likabehandlingsplaner gällande samtliga diskrimineringsgrunder.
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att styrkt tvärkulturell kompetens, liksom flerspråkighet, ska räknas som merit vid alla offentliga anställningar.

2011/12:So289 av Barbro Westerholm (FP):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alla organisationer som beviljas medel för arbete mot hedersrelaterat våld måste ha ett tydligt hbt-perspektiv i sitt arbete.

2011/12:So565 av Eva Olofsson m.fl. (V):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ge berörda myndigheter i uppdrag att ta fram en handbok för att kvalitetssäkra myndigheters och andra aktörers kartläggningar av diskriminering.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör se över hur regionala och lokala aktörer kan stödjas i arbetet mot diskriminering och dess koppling till ohälsa för utsatta grupper.

2011/12:A214 av Billy Gustafsson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att snarast komplettera diskrimineringslagstiftningen så att bristande tillgänglighet utgör diskrimineringsgrund.

2011/12:A224 av Roger Haddad (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att diskriminering ska kosta.

2011/12:A242 av Christer Akej (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om åldersdiskriminering.

2011/12:A274 av Josefín Brink m.fl. (V):

1. Riksdagen begär att regeringen snarast återkommer med förslag på hur bristande tillgänglighet kan skrivas in i diskrimineringslagstiftningen.
2. Riksdagen begär att regeringen snarast återkommer med förslag på hur kraven på aktiva åtgärder kan utvidgas och förstärkas i enlighet med vad som anförs i motionen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att frågan om en separat diskrimineringslag för arbetslivet samt möjligheten till semidispositivitet i vissa delar åter bör lyftas fram i samband med en kommande revidering av diskrimineringslagstiftningen.
5. Riksdagen begär att regeringen tar initiativ till en heltäckande utvärdering och analys av den nya myndighetens organisation och uppdrag i syfte att identifiera vad som kan behöva förändras för att nå bättre resultat.

2011/12:A278 av Agneta Luttröpp och Jan Lindholm (båda MP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillgänglighet som diskrimineringsgrund bör regleras i lag.
2. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om en kunskapssatsning hos primärkommuner, landstingskommuner och myndigheter.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda hur fler arbetsplatser kan göras tillgängliga för personer med funktionsnedsättning före anställning.

2011/12:A282 av Lennart Axelsson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att begränsad tillgänglighet ska betraktas som diskriminering.

2011/12:A285 av Hans Hoff (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om funktionshinder som diskrimineringsgrund.

2011/12:A297 av Per Bill och Finn Bengtsson (båda M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en översyn av genetisk konstitution som diskrimineringsgrund.

2011/12:A304 av Anne Marie Brodén (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om mångfald för demokrati.

2011/12:A305 av Maria Lundqvist-Brömster m.fl. (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om bristande tillgänglighet som diskriminering.

2011/12:A309 av Josefin Brink m.fl. (V):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en generell tillgänglighetslagstiftning bör införas.

2011/12:A316 av Désirée Pethrus (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att bristande tillgänglighet ska klassas som diskriminering av personer med funktionsnedsättning.

2011/12:A324 av Josefin Brink m.fl. (V):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillgången till barn- och äldreomsorg måste utformas så att den inte i praktiken missgynnar grupper av medborgare på grund av etnicitet eller ursprung.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alla arbetsgivare med fler än tio anställda ska omfattas av skyldigheten att upprätta likabehandlings- och mångfaldsplaner gällande samtliga diskrimineringsgrunder.

2011/12:A334 av Ylva Johansson m.fl. (S):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en skyldighet om att lönekartläggning och handlingsplan ska göras varje år.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att enbart företag med färre än tio anställda ska undantas från skyldigheten att genomföra lönekartläggning och upprätta handlingsplaner.

2011/12:A345 av Penilla Gunther (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en klassificering av svenska restauranger, barer och nattklubbar.

2011/12:A348 av Hillevi Larsson m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att diskrimineringslagen även ska omfatta bristande tillgänglighet.

2011/12:A350 av Eva Olofsson m.fl. (V):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att otillgänglighet ska klassas som diskriminering.

2011/12:A353 av Finn Bengtsson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om åldersdiskriminering.

2011/12:A384 av Mattias Karlsson och Erik Almqvist (båda SD):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppdrag att kartlägga svenskfientlighetens utbredning och karaktär samt att föreslå åtgärder i syfte att motverka svenskfientligheten.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över och ändra de befintliga lagtexter som medger negativ särbehandling av infödda svenskar.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att statligt stöd till antirasistiska organisationer endast ska ges till sådana organisationer som också förbinder sig att motverka svenskfientlighet.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs i fråga om diskrimineringslagen (2008:567) dels att 2 kap. 12 § och 6 kap. 1 § ska ha följande lydelse, dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 2 kap. 12 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

12 §

Diskriminering är förbjuden för den som

1. utanför privat- och familjelivet tillhandahåller varor, tjänster eller bostäder till allmänheten, eller
2. anordnar en allmän sammankomst eller en offentlig tillställning.

Den som i förhållande till allmänheten företräder den som avses i första stycket ska likställas med denne.

Förbudet gäller dock inte diskriminering som har samband med ålder. Förbudet mot diskriminering som har samband med kön gäller inte tillhandahållande av försäkringstjänster och hindrar inte heller att kvinnor och män i fråga om andra tjänster eller bostäder behandlas olika, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

12 a §

Förbudet i 12 § gäller inte diskriminering som har samband med ålder.

Förbudet mot diskriminering som har samband med kön hindrar inte att kvinnor och män behandlas olika i fråga om tjänster eller bostäder, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

För försäkringstjänster gäller dock att enskilda personers försäkringspremier eller försäkringsersättningar inte får skilja sig åt

mellan kvinnor och män utifrån beräkningar baserade på kön. Trots detta får, om villkoren i andra stycket är uppfyllda, en persons könstillhörighet påverka bedömningen av andra faktorer som beräkningar av försäkringspremier baseras på.

6 kap.

1 §

Mål om tillämpningen av 2 kap. 1, 2, 3 eller 18 § ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. I sådana mål ska som arbetstagare anses också den som gör en förfrågan om eller söker arbete och den som söker eller fullgör praktik eller står till förfogande för att utföra eller utför arbete som inhyrd eller inlånad arbetskraft. Den hos vilken praktiken eller arbetet utförs eller skulle ha utförts ska anses som arbetsgivare. Detta gäller också när reglerna om tvisteförhandling i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet tillämpas.

Mål om tillämpningen av 2 kap. 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 eller 19 § ska prövas av allmän domstol och handläggas enligt bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål när förlikning om saken är tillåten.

Mål om tillämpningen av 2 kap. 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 12 a, 13, 14, 15, 16, 17 eller 19 § ska prövas av allmän domstol och handläggas enligt bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål när förlikning om saken är tillåten.

1. Denna lag träder i kraft den 21 december 2012.

2. För försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser. Om ett försäkringsavtal som ingåtts före ikraftträdandet till följd av avtalet förlängs efter ikraftträdandet, gäller äldre bestämmelser.

BILAGA 3

Utskottets lagförslag

Förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Nuvarande lydelse

Utskottets förslag

2 kap.

19 §

Den som påstås ha handlat i strid med bestämmelserna i 2 kap. 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 eller 17 § eller 3 kap. 15 eller 16 §, får inte utsätta en enskild person för repressalier på grund av att han eller hon

1. anmält eller påtalat ett sådant handlande,
2. medverkat i en utredning enligt lagen, eller
3. avvisat eller fogat sig i trakasserier eller sexuella trakasserier från den som påstås ha diskriminerat.

Den som påstås ha handlat i strid med bestämmelserna i 2 kap. 5, 7, 9, 10, 11, 12, 12 a, 13, 14, 15, 16 eller 17 § eller 3 kap. 15 eller 16 §, får inte utsätta en enskild person för repressalier på grund av att han eller hon

1. anmält eller påtalat ett sådant handlande,
2. medverkat i en utredning enligt lagen, eller
3. avvisat eller fogat sig i trakasserier eller sexuella trakasserier från den som påstås ha diskriminerat.

BILAGA 4

Finansutskottets protokoll

RIKSDAGEN
FINANSUTSKOTTET

PROTOKOLL UTSKOTTSSAMMANTRÄDE 2011/12: 43

DATUM 2012-05-10
TID 10:30-11.10
NÄRVARANDE Se bilaga 1

§ 12 Bristande tillgänglighet som en diskrimineringsgrund (FiU7y)

Utskottet behandlade fråga om yttrande till arbetsmarknadsutskottet över motioner.

Ordföranden föreslog att utskottet skulle yttra sig till arbetsmarknadsutskottet.

Utskottet avtog förslaget med 9 röster (S MP, SD, V) mot förslaget och 8 röster (M, FP, C, KD) för förslaget.

M-, FP-, C-, och KD-ledamöterna anmälde en reservation till protokollet (Bilaga 2).

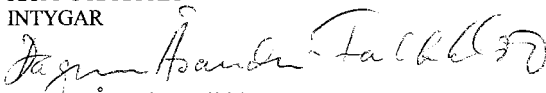
Vid protokollet

Dagmar Åsander-Falkkloo

Justeras

Anna Kinberg Batra

RÄTT UTDRAGET
INTYGAR

Dagmar Åsander-Falkkloo

Exp.:2012-05-29

AU

RIKSDAGEN
FINANSUTSKOTTET

Bilaga 2
till protokoll
2011/12: 43

Reservation till protokoll 2011/12:43

Utskottets beslut under § 12 om fråga om yttrande till arbetsmarknadsutskottet över motioner har föranlett följande reservation.

Bristande tillgänglighet som en diskrimineringsgrund (M, FP, C, KD)

Med hänsyn till hur utskottet hanterat tidigare möjligheter till yttrande (jfr t.ex. yttr. 2011/12:FiU6y, yttr. 2011/12:FiU5y och yttr. 2011/12:FiU2y) anser vi att utskottet också i denna fråga borde yttra sig. I ett sådant yttrande borde utskottet särskilt ha framhållit följande.

Det är viktigt att förändringar av betydelsefulla offentliga regelverk kostnads- och intäktsbedöms på ett sätt som fångar både de samhällsekonomiska och de offentligfinansiella budgeteffekterna. Det gäller även – som i detta fall – ett förslag att införa bristande tillgänglighet som en ny diskrimineringsgrund. Utan att på något sätt underskatta de stora positiva värden som rimligen ligger i en reform om ökad tillgänglighet, måste vi dock samtidigt understryka att ovan nämnda ekonomiska effekter är svåra att uppskatta både vad gäller den offentliga och privata sektorn.

Den utredning som ligger till grund för förslaget menar att det inte är förenat med några merkostnader att göra bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning till en diskrimineringsgrund. Detta slår oss dock erfarenhetsmässigt som osannolikt, och motsägs också av den rapport som Statskontoret på Regeringskansliets uppdrag tagit fram med anledning av utredningen. Statskontoret konstaterar att förslaget med största sannolikhet innebär samhällsekonomiska merkostnader, att dessa kommer att uppstå i såväl privat som offentlig sektor, och att storleken på dessa merkostnader är svåra att exakt bedöma. I rapporten uppskattar Statskontoret en del av merkostnaderna – nämligen enbart den del som avser anpassning av fastighetsbeståndet – till ca 10 miljarder per år.

De påtalade svårigheterna att uppskatta de ekonomiska konsekvenserna som förslaget innebär aktualiserar än en gång finansutskottets uppgift, och som utskottet flera gånger tidigare sökt att fullgöra (senast i yttr. 2011/12:FiU6y), nämligen att understryka kravet att det ska finnas väl genomarbetade ekonomiska beslutsunderlag som gör det möjligt att bedöma konsekvenserna av förslag till åtgärder. Slutligen borde finansutskottet också betona vikten av att utgiftspåverkande beslut – även med konsekvenser på kommunal nivå – ska fattas inom ramen för den ordinarie budgetprocessen. Endast på så sätt kan riksdagen i ett och samma beslut säkerställa att nödvändiga prioriteringar mellan olika åtgärder sker samlat och vid ett och samma tillfälle. Det tillfället är – enligt gällande lagar – direkt efter budgetpropositionen på hösten efter riksmötets öppnande.

BILAGA 5

Yttranden från Statens fastighetsverk (SFV) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)

HANDLÄGGARE, TELEFON
Per-Anders Johansson 08 696 70 38
EPOST, MOBIL
per-anders.johansson@sfv.se
070 79670 38

DATUM
2012-05-28
Beteckning
62-1564/12
Er beteckning
2012-05-22

Riksdagens
Arbetsmarknadsutskott
Kanslichef Gunilla Upmark
gunilla.upmark@riksdagen.se

Yttrande till Riksdagens arbetsmarknadsutskott

Arbetsmarknadsutskottet har bett Statens fastighetsverk om att avge ett yttrande enligt 4 kap. 11 § riksdagsordningen med anledning av förslagen i de bifogade motionerna om lagstiftning om bristande tillgänglighet som diskriminering.

Bakgrund

Statens fastighetsverk (SFV) strävar efter att de verksamheter som bedrivs i fastigheter som vi förvaltar ska vara tillgängliga för alla besökare och anställda med funktionshinder så långt det är praktiskt möjligt.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis anser SFV att

- Ökad tillgänglighet till fastigheter kan regleras och förbättras i Plan och Bygglagen PBL.
- Tillämpningen och förhållandet mellan PBL och föreslagen diskrimineringslagstiftning bör förtydligas.
- Enkelt avhjälpna hinder enligt PBL och tillämpningsreglerna i HIN, kan fungera som referens när omfattning och nivå på föreslagen diskrimineringslagstiftning diskuteras.
- Kostnaderna är svårbedömda men skulle kunna jämföras med kostnader för enkelt avhjälpna hinder.

Förhållandet mellan PBL och diskrimineringslagstiftning

Enkelt avhjälpna hinder enligt PBL och tillämpningsreglerna i HIN, kan fungera som referens när omfattning och nivå på föreslagen diskrimineringslagstiftning diskuteras.

I HIN regleras företrädesvis kraven för människor med fysisk nedsatt funktionsförmåga och människor med nedsatt synförmåga, däremot är kraven för människor med nedsatt hörsel eller nedsatt kognitiv förmåga är otydliga. PBL bör omfatta även dessa krav samt även utrymningssäkerhet för människor med nedsatt funktionsförmåga.

PBL och HIN reglerar endast tillgänglighet till publika lokaler. Tillgängligheten till andra lokaler, som kontorslokaler, regleras i första hand av Arbetsmiljöverkets Författningssamling AFS.

Om den föreslagna diskrimineringslagstiftningen genomförs kommer höga krav på samordning att finnas. SFV har som fastighetsägare ansvaret för tillgängligheten enligt PBL medan det enligt utredningen är hyresgästen i byggnaden som bedriver verksamheten som är ansvarig enligt den föreslagna diskrimineringslagstiftningen. En museibesökare med nedsatt funktionsförmåga kan exempelvis ha svårighet att orientera sig i byggnaden om det inte finns tillräckliga kontrastmarkeringar i trappor och korridorer vilket är fastighetsägarens ansvar. Förståelsen och upplevelse av utställningarna kan försvåras pga att utställningstexter inte är utformade med hänsyn till människor med nedsatt synförmåga, vilket däremot är verksamhetens ansvar. Det behövs tydliga riktlinjer för gränsdragning i ansvarsfrågor mellan verksamhetsansvarig och fastighetsägare.

Kostnader för åtgärder av enkelt avhjälpna hinder

SFV uppskattar att kostnaderna för enkelt avhjälpna hinder i SFV:s publika lokaler i genomsnitt är i storleksordningen 120 kr/m². I byggnader där man är tvungen att installera nya hissar och iordningställa handikapptoiletter blir kvadratmeterkostnaden väsentlig högre. Även kostnader för anpassning av lös inredning tillkommer.

SFV:s erfarenhet är att kostnader för genomförande av enkelt avhjälpna hinder är helt beroende av byggnadens karaktär och ålder, verksamhet och omfattning samt hur åtgärderna kan genomföras. För att effektivisera genomförandet har i första hand tillgänglighetsarbeten genomförts i samband med ordinarie drift- och underhållsarbeten men särskilda prioriterade tillgänglighetsåtgärder har också genomförts som egna projekt.

Vi anser att genomförandenivå och kostnader för enkelt avhjälpna hinder i lokaler som inte är publika, borde vara jämförbara med publika lokaler.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektör Thomas Norell i närvaro av kulturarschef Marja-Leena Piivesmaa. Kulturarvs-specialist Erika Sjöberg har deltagit i ärendets beredning. Kulturarvsspecialist Per-Anders Johansson har varit föredragande.

Thomas Norell
Generaldirektör

Per-Anders Johansson
Kulturarvsspecialist

Avdelningen för ekonomi och styrning
Annika Wallenskog

YTTRANDE

Vårt dnr
12/3225

2012-05-29

Arbetsmarknadsutskottet
Sveriges riksdag
100 12 Stockholm

Yttrande över riksdagsmotioner om bristande tillgänglighet

Arbetsmarknadsutskottet har beslutat att ge Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) möjlighet att yttra sig med anledning av förslag som kommit i motioner om lagstiftning om bristande tillgänglighet som diskriminering.

SKL:s ställningstagande

Med tanke på de mycket höga kostnaderna och den betydande osäkerheten om de ekonomiska konsekvenserna kan, enligt SKL, riksdagen inte bifalla motionerna.

Vad som är skäligt att åtgärda behöver utredas ytterligare

Den lagstiftning som föreslås i motionerna finns i andra länder t.ex. USA och Norge. Vår uppfattning är att om någon förändring ska genomföras inom området bör dock kostnaderna beräknas på ett tillförlitligt sätt, dessutom bör en bedömning göras av konsekvenser och samordning med annan lagstiftning. Tidsaspekten är tillika viktig för kostnadsbedömningen. Om åtgärder genomförs i samband med att renoveringar eller ombyggnader ändå görs, påverkas kostnadsnivån väsentligt.

En utredning bör inriktas mot andra åtgärder för att öka tillgängligheten än ett förbud mot diskriminering. En sådan utredning eller promemoria bör därför fokusera på vilka åtgärder som är skäliga att genomföra för att åstadkomma bättre tillgänglighet och kostnadsberäkna dessa. Exempelvis bör kriterier för vilka åtgärder som är skäliga att genomföra i skolbyggnader, och andra typer av offentliga lokaler preciseras.

De faktiska konsekvenserna av en utvidgad diskrimineringslag bestäms av hur berörda aktörer agerar, hur samhällliga normer förändras, vilken rättspraxis som etableras, hur det övriga regelverket med bäring på tillgänglighet utvecklas och vilka principer för finansiering av tillgänglighetsåtgärder som växer fram.

Yttrande över departementspromemorian "Bortom fagert tal"

I november 2010 lämnade SKL ett yttrande över departementspromemorian "Bortom fagert tal – Om bristande tillgänglighet som diskriminering" (Ds 2012: 20). I sak har inget förändrats sedan SKL avstyrkte förslaget i utredningen. De ståndpunkter som lämnades vid detta tillfälle kvarstår fortfarande.

I promemorian (DS 2010:20) föreslogs ett förbud mot bristande tillgänglighet inom alla de samhällsområden där diskrimineringslagens övriga regler gäller. Förbudet skulle kunna riktas mot den verksamhetsansvarige som skulle kunna dömas att betala

Sveriges Kommuner och Landsting
Post: 118 82 Stockholm, Besök: Hornsgatan 20
Tfn: växel 08-452 70 00, Fax: 08-452 70 50
Org nr: 222000-0315, info@skl.se, www.skl.se

en diskrimineringsersättning till den som missgynnats om skäliga åtgärder för tillgänglighet inte vidtagits.

SKL avstyrkte detta förslag trots att vi i yttrandet konstaterade att det fortfarande finns omfattande brister i tillgängligheten inom stora delar i samhället. SKL anser att förslaget måste bearbetas och de ekonomiska konsekvenserna måste tydliggöras. De kostnader som beskrevs i promemorian bedömdes av SKL som felräknade. De analyser som gjorts av förbundet visar kostnader för kommuner och landsting på c:a 200 miljarder kronor för att undanröja hinder och uppfylla tillgänglighetskrav fullt ut.

SKL menar vidare att de åtgärder som enligt förslaget skulle kunna krävas för att öka tillgängligheten inte får gå utöver de krav som kan ställas enligt plan- och bygglagen. I annat fall finns risk för dubbelprövning och motstridiga bedömningar och beslut.

Ekonomiska konsekvenser

Enligt SKLs mening beror inte bristerna i tillgängligheten på underlåtelssynder som en följd av att kommuner och landsting inte följt gällande lagstiftning. I och med att detta är en ny lagstiftning som ökar kommunernas och landstingens kostnader torde finansieringsprincipen vara tillämplig, men denna gäller endast vid förändringarna som direkt tar sikte på kommuner och landsting medan ett förbud mot diskriminering avseende tillgänglighet gäller samtliga samhällsområden och inte bara kommunsektorn.

Dock torde ny lagstiftning som i så hög grad påverkar kommunernas och landstingens ekonomi kräva omfattande bidrag från staten. Alternativet är att kommuner och landsting finansierar detta, något som kan resultera i höjd kommunalskatt vilket torde få negativa konsekvenser på sysselsättningen. Visserligen kan vissa sysselsättningsvinster på marginalen uppnås genom att öka tillgängligheten så att fler personer med funktionsnedsättning enklare kan arbeta och genomföra arbetsresor.

Även om frågan kräver en mer grundläggande analys är dock en rimlig bedömning att de negativa sysselsättningseffekterna av ett högre skattetryck överväger eventuella positiva tillgänglighetseffekter.

Statskontorets beräkning av kostnaderna

Regeringen uppdrog i juni 2010 åt Statskontoret att genomföra en analys med bedömning av kostnader för både privata och offentliga aktörer av förslagen i departementspromemorian.

I november 2010 lämnade Statskontoret sitt svar. De räknade med att den normala omloppstiden för det existerande fastighetsbeståndet – där en stor del av de potentiella tillgänglighetsåtgärderna återfinns – för exempelvis kommunala fastigheter ligger på cirka 70 år. Om full tillgänglighet i hela fastighetsbeståndet ska uppnås snabbare än den normala omloppstiden uppstår en kostnad – ju snabbare man önskar att tillgängligheten ska uppnås, desto högre kostnad. Statskontoret bedömde sammantaget att

Sveriges
Kommuner
och Landsting

2012-05-29

3 (3)

departementspromemorians förslag med största sannolikhet skulle leda till samhälls-ekonomiska merkostnader inom såväl privat som offentlig sektor.

Statskontorets utredning visade flera olika alternativ. Redan i det minst kostsamma alternativet – att bygga nytt på 20 års sikt – beräknade Statskontoret att nuvärdet av kostnaderna skulle uppgå till nästan 2 700 miljarder kronor eller, utslaget som annuiteter under en sjuttioårsperiod, till drygt 110 miljarder kronor per år. Den allra största kostnaden skulle avse åtgärder i det privata fastighetsbeståndet. Men även det kommunala fastighetsbeståndet, framför allt skolan, skulle vara dyrt att åtgärda.

De potentiella intäkter som skulle uppstå vid en förbättrad tillgänglighet var dels finansiella intäkter i form av besparingar för staten, kommunerna och landstingen, dels icke direkt mätbara välfärdsvinster för personer med funktionsnedsättning, men även för personer utan sådan nedsättning. Statskontoret gjorde en bedömning att den samlade samhällsekonomiska intäkten av dessa effekter skulle bli klart mindre än kostnaderna. De positiva effekterna för kommunsektorn överskattades dock i bedömningen speciellt vad gäller påverkan på behovet av hertjänst. Ett genomförande av åtgärderna bedömdes medföra årliga samhällsekonomiska intäkter som var mindre än 10 procent av de årliga kostnaderna.

Utöver själva investeringskostnaderna för att åstadkomma tillgänglighet räknade Statskontoret också med administrativa kostnader att sätta sig in i ny lagstiftning, utbildning, mm. Dessutom räknade man med tillkommande kostnader p.g.a. anmälningar och processer som görs med stöd i ny lagstiftning. De påpekade också att de berörda kommunerna eller företagen kunde uppleva osäkerhet om vilken typ av åtgärder som kan komma att krävas, t.ex. är det på förhand oklart vad som ska anses vara en skäligen tillgänglighetsåtgärd.

Slutsatser

SKL har tidigare beräknat kostnaderna till 200 miljarder kronor för de föreslagna förändringarna. Statskontoret har gjort en bedömning att kostnaderna är avsevärt mycket högre än detta. Denna typ av kalkyler är förenad med stor osäkerhet där risken för betydligt högre kostnader är stor.

Sammanfattningsvis är SKL:s bedömning att riksdagen inte bör ställa sig bakom motionerna. SKL föreslår i stället att en utredning tillsätts som fokuserar på vilka åtgärder som är skäligen att genomföra successivt i samband med att renoveringar samt om- och nybyggnationer görs, för att på detta sätt åstadkomma bättre tillgänglighet.

Sveriges Kommuner och Landsting

Anders Knappe
Ordförande